

DANSK AUDIOLOGOPÆDI

FAGBLAD FOR AUDIOLOGOPÆDER

Tænk, at så meget kan fylde så lidt!

Bevægelse i undervisningen

Bevægelse i den tidlige sprogundervisning ligger i forlængelse af den obligatoriske sprogvurdering i børnehaveklassen. Bogen indeholder teori, refleksioner over undervisningsrammer og et meget omfattende idékatalog med forslag til aktiviteter.

kr 68,-

Engelsk – sådan helt konkret

Vi har efterhånden mange materialer til engelsk undervisningen: Puslespil, Sætningsbyggeriet, Popcornspillet til ordtræning, Smart Cards, quizzer og frilæsningsbøger.

Læs mere på www.spf-herning.dk i produktkategorien Engelske materialer.

Nyttig viden – værdifuld info i tre nye fagbøger

At lytte er at deltage.

At fortælle er at give

«Han kan godt lide os.» «Hvordan ved du det?» «Han læser højt.» Med få ord, siger det alt. Højtlesning fremmer læsning – en vigtig viden, som ikke må gå i glemmebogen.

Højtlesning med mening, kr 68,-

E-bog kr 51,-

Det er som om der er tivoli i min hjerne hele tiden

Hvad er ADHD, og hvordan kommer det til udtryk? Der er ingen enkle løsninger, som fungerer for alle, men der er en masse gode forslag og idéer, som kan være en stor hjælp for mange.

At forstå og arbejde med ADHD
kr 68,-

E-bog kr 51,-

Inklusion i den fysiske og digitale verden

De digitale medier er en gave til børn og unge med særlige behov. De får helt andre sociale og kognitive muligheder for at blive inkluderet på den måde, i det tempo og på det niveau, der passer bedst til hver især.

Specialpædagogik i en digital verden
– en grundbog kr 338,-

LÆS MERE PÅ WWW.SPF-HERNING.DK OG WWW.SPFAPPSANDBOXES.DK · VI SENDER GØRNE TIL GENNEMSYN · PRISER EXCL. MØVMS

Special-pædagogisk forlag

Birk Centerpark 32 · 7400 Herning · Tlf 97 12 84 33 · forlag@spf-herning.dk · www.spf-herning.dk

Efteruddannelseskursus 2015

– som det plejer, men med ny struktur

Årets gang har sin faste rytme i Audiologopædisk Forening. Og navnlig én arbejdsopgave fylder meget i bestyrelsesarbejdet; nemlig kursusudvalget.

Arbejdet med planlægningen af næste års kursus går i gang allerede ved slutningen af dette års efteruddannelseskursus. Evalueringer fra kursisterne skal gennemgås og sammenholdes med kursusudvalgets medlemmers egne evalueringer – med skyldig hensyntagen til den ukendte faktor: nemlig at vi kun modtager evalueringer fra de tilstedeværende kursister, som altså har mulighed for at deltage og således ikke fra de potentielle kursister, som af den ene eller den anden grund og måske mere eller mindre frivilligt - har fravalgt efteruddannelseskurset.

Bestyrelsen i Audiologopædisk Forening har vurderet, at tiden var løbet fra efteruddannelseskurset i sin oprindelige form. Derfor er efteruddannelseskurset i 2015 'reduceret' i tid fra tre til to dage – dvs. mandag og tirsdag.

Begrundelsen er, at vi efterhånden fik rigtig mange tilbagemeldinger fra medlemmer gående på, at mange arbejdsgivere ikke ville betale for en halv dags kursus (onsdag) – da det jo i arbejdstid reelt fungerer som en hel dag. Derudover fik vi kommentarer, der gik på, at arbejdsgiverne heller ikke ville betale for festmiddagen tirsdag aften. Endelig mente mange kursister, at det fælles foredrag mandag formiddag med fordel kunne stryges til fordel for et fagligt oplæg med tidligere start, da kurset i sin oprindelige form først startede mandag over middag.

Bestyrelsen valgte på baggrund af ovenstående overvejelser at tilbyde et kursus med to hele kursusdage. Generalforsamlingen mandag aften fastholdes i sin nuværende form.

Jeg har hørt mange argumenter gående på, at det er rigtig ærgerligt at vi nu mister festmiddagen - den mulighed vi har for at tale med andre fagfæller fra andre institutioner og kommuner. Dette argument har jeg stor forståelse for - men det er også min oplevelse, at folk, der kommer i en gruppe, rigtig gerne vil benytte lejligheden til at være sammen i sin kollegiale gruppe og derfor måske ikke fremstår så åbne overfor andre. Jeg skal være den første til at sige, at et socialt arrangement kan have rigtig stor betydning for et fagligt fællesskab. Men som tiderne er, må vi nok se i øjnene, at dette ikke er en opgave, som vores forening skal varetage. Når arbejdsgiverne tildeler kurser ses der som oftest udelukkende på relevansen af det faglige indhold. Og det er her, vi skal markere os med kurser af høj faglig kvalitet og med relevans for professionen.

Endnu en gang har kursusudvalget sammensat et program med ovenstående karakteristika. Og hvis du ikke allerede har taget et 'sneak peak' på vores hjemmeside eller Facebookside – så glæd dig til at læse programmet i dette nummer af DA. Inden for vores profession findes meget få muligheder for kursus/efteruddannelse. Audiologopædisk Forening har et kvalificeret bud på, hvad et sådant kursus kan indeholde.

Tilbage er blot at ønske alle medlemmer en rigtig glædelig jul samt et forrygende nytår

Bente Reimann Jensen
Formand

Testning af skriftsproglige færdigheder hos voksne med høretab

Projekt læse- og skrivetest for personer med høretab har til formål at sammensætte et testbatteri, der er anvendeligt til voksne i den erhvervsaktive alder med så svært et høretab, at de er afhængige af visuel kommunikation. Ambitionen er, at afdæknings- og anbefalingspraksis på læseområdet skal hvile på et solidere fundament end hidtil, og at der etableres en mere ensartet praksis på tværs af regioner. I den forbindelse er en række prøver af læsning, skrivning og relaterede færdigheder afprøvet på 21 voksne i målgruppen. Artiklen diskuterer erfaringerne med prøverne med fokus på 1) om de er pålidelige (målt ved analyser af opgavehomogenitet) 2) om de giver mulighed for at sammenligne målgruppens færdigheder med niveauet hos normalthørende, og 3) om de i praksis er anvendelige til målgruppen.

HOLGER JUUL. Audiologopæd. cand.mag., ph.d. i sprogvidenskab. Lektor ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet. Tilknyttet Center for Læseforskning som forsker og underviser på uddannelsen i audiologopædi.

Mail: juul@hum.ku.dk. Hjemmeside: holgerjuul.com

Baggrund

Mange studier har vist, at personer med høretab oftere har vanskeligere ved at læse end personer med normal hørelse (Easterbrooks & Beal-Alvarez, 2012; Lederberg, Schick & Spencer, 2013; Leybaert, 2005; Traxler, 2000). Ligeledes har de ofte sværere ved at stave (Aaron mfl. 1998; Leybaert, 2005) og ved at udtrykke sig skriftligt (Asker-Árnason, 2012; Singleton, m.fl., 2004). Dette støttes også af undersøgelser af danske børn og unge (Carl, 1998, 2001; Dammeyer, 2014). Dammeyer (2014) finder således, at 55% af danske skoleelever med høretab er mere end et skoleår bagud, når det gælder skriftsproglige færdigheder (målt ved lærervurderinger).

Der er så vidt vides ikke publiceret danske studier af læse- og skrivefærdigheder blandt voksne med høretab (VmH), men at der er tale om en

gruppe med markante vanskeligheder, er velkendt blandt personer med kendskab til gruppen. Det forekommer derfor oplagt, at skriftsproglige vanskeligheder er en del af forklaringen på den relativt lave uddannelses- og beskæftigelsesgrad, der kendetegner gruppen (Christensen, 2006).

Jobcentrene i Danmark har pligt til at vurdere, om borgere, der henvender sig, har læse/skrivevanskeligheder, men ikke desto mindre er det langt fra alle med formodede vanskeligheder, der testes med de relevante prøver og henvises til relevant undervisning (Deloitte, 2012). Når det gælder VmH kan det her spille en rolle, at det ofte er uklart, om testmaterialer udviklet til normalthørende overhovedet er anvendelige (Maller, 2003; Prezbindowski & Lederberg 2003). Denne tvivl melder sig ikke mindst ved prøver, hvor deltageren skal percipere eller producere talesprog, som fx i traditionelle orddiktater og højtæltningsprøver.

På denne baggrund har Castberggård Job- og Udviklingscenter sammen med tre regionale døvecentre (Institut for Kommunikation og Handicap, Høreafdelingen, Region Midt; Center for Høretab, Fredericia, Region Syd; og Center for Døvblindhed og Høretab, Aalborg, Region Nord) i 2014 igangsat *Projekt læse- og skrivetest for personer med høretab* på en bevilling fra Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering. Projektet fokuserer på voksne i den erhvervsaktive al-

der, der - uanset om de har tegnsprog eller talt dansk som primært sprog - har brug for at se deres samtalepartner for at kommunikere vellykket. Formålet er at sammensætte et testbatteri, der er anvendeligt til målgruppen, sådan at af-dæknings- og anbefalingspraksis kan hvile på et solidere fundament end hidtil, og sådan at der kan etableres en mere ensartet praksis på tværs af regioner.

Denne artikel præsenterer og diskuterer erfaringer fra en pilotundersøgelse, der efter planen senere skal følges af en større undersøgelse.

Nogle er måske af den opfattelse, at personer med høretab med fremkomsten af CI (Cochlear Implantat) kompenseres i en grad, så de kan kommunikere på lige fod med normalhørende. Selv om CI har medført en betydelig ændring af vilkårene for personer med svært høretab (Knoors & Marschark, 2012), peger en nylig dansk rapport imidlertid på, at mange i gruppen stadig oplever deres høretab som et handicap, og at tegnstøttet kommunikation ikke nødvendigvis er overflødiggjort (Bengtsson m.fl., 2014). Dette er måske ikke så overraskende, da flere undersøgelser har vist skriftsproglige vanskeligheder også blandt CI-brugere (Harris & Terletski, 2011; Hayes, Kessler & Treiman, 2011). Endvidere skal det påpeges, at der indtil videre er meget få voksne, der har haft CI fra en tidlig alder.

Skriftsproglige færdigheder:

Hvad skal testes?

Når man skal vurdere målgruppens muligheder for at imødekomme læse- og skrivekravene på arbejdsmarkedet og i uddannelser, må man i første række se på de mest generelle færdigheder, dvs. færdigheder i at forstå skrevne tekster og i selv at udtrykke sig på skrift. Hvis der viser sig vanskeligheder her, kan man så forsøge at indkredse årsagerne nærmere. Årsager til skriftsproglige vanskeligheder findes især på to områder: utilstrækkelig sprogforståelse (fx begrænsninger i ordforråd eller i kendskab til grammatiske regler) eller utilstrækkelige færdigheder i at læse og skrive enkeltord – se fx Elbro (2007, kap. 2).

Et høretab kan meget vel føre til problemer med *både* sprogforståelse og ordlæsning/stav-

ning, og der er derfor tale om en gruppe, der kan siges at være dobbelt udfordret. For personer med tegnsprog som modersmål er dansk tale- og skriftsprog et fremmedsprog, som strukturelt er meget anderledes end modersmålet. Med begrænset adgang til sprogets lydside, er tilegnelsesbetingelserne desuden meget anderledes (og vanskeligere) end for fremmedsprogs-tilegnelse blandt hørende (Alegria, 2004; Carl, 2001; Marschark, Knoors & Dammeyer, under udg.). Når det gælder skriftsproget, kan man ikke i samme grad som normalhørende støtte sig til viden om bogstavernes mulige udtaler, når man læser og skriver enkeltord. Det gør det sværere at opbygge et skriftsprogligt ordforråd; og også beherskelsen af grammatiske regler mv. er en større udfordring, hvis tilegnelsen primært skal bygge på skriftsprogligt input.

Disse betragtninger peger på, at et testbatteri til målgruppen bør omfatte test af både generelle færdigheder, sprogforståelse og færdigheder med enkeltord. Projektets testgruppe (bestående af en testlærer fra hvert af de tre deltagende døvecentre, suppleret med en koordinator fra Castberggård samt denne artikels forfatter som læsefaglig konsulent) har derfor i første række gennemgået testmulighederne på disse tre områder og udvalgt nogle af dem til den pilotundersøgelse, der beskrives her.

Pilotundersøgelsens fokuspunkter

Fokus for afprøvningen af de udvalgte testredskaber var blandt andet at besvare disse tre spørgsmål:

* Er prøverne pålidelige? Pålidelighed vil sige, at man kan stole på testresultatet. Hvis man stiger op på en badevægt to gange i træk, mister man tilliden til vægten, hvis den ikke viser cirka det samme begge gange. Ligesådan med en test. At en prøve har vist sig pålidelig i forhold til normalhørende betyder ikke nødvendigvis, at den også vil være det i forhold til personer med høretab; derfor var dette et særligt fokuspunkt. I pilotundersøgelsen er pålideligheden vurderet ved at beregne Cronbachs alfa, som afhænger af, om de enkelte items (opgaver) i en prøve indbyrdes er enige om deltagernes færdigheder

(såkaldt opgavehomogenitet); Cronbachs alfa er et tal mellem 0 og 1 – jo tættere på 1, jo højere opgavehomogenitet.

* Hvordan er VmH-gruppens niveau i forhold til normalthørende (NH)? I forhold til at afklare målgruppens muligheder mht. job og uddannelse, er det i mange tilfælde relevant at vide, om niveauet af skriftsproglige færdigheder afviger fra niveauet hos normalthørende. Derfor er der fortrinsvis udvalgt prøver, hvor der foreligger resultater fra normalthørende unge/voksne.

* Er prøven anvendelig i praksis? I forhold til dette overordnede spørgsmål er der blandt andet set på, om der viste sig vanskeligheder med at opgøre besvarelserne (fx tvivl om hvornår et svar er acceptabelt), om testen var tilstrækkelig følsom (hvis mange scorer ligger ved testens minimum/maksimum, får man ikke så meget information om deltagerne, som hvis resultaterne spreder sig bredt over testens scoreområde), og om testen lod sig gennemføre uden praktiske problemer (hvis en test fx er meget lang, kan deltagerne blive trætte og miste motivationen).

Krav om talesprogsbeherskelse?

Hvad angår anvendelighed, var det et særligt tema i testudvælgelsen, om der var brug for særlige tilpasninger til målgruppen, og om disse kunne foretages, uden at sammenligneligheden med resultater fra normalthørende blev ødelagt. Et gennemgående spørgsmål var, om testen stillede krav om talesprogsbeherskelse, som gjorde den uegnet til målgruppen. Når det gælder ordforrådsprøver, er opgaven fx ofte enten at *benævne* billeder eller at *udpege* billeder, der passer til *hørte* ord – og begge dele kan i sagens natur være vanskeligt for personer med svært høretab. En mulig tilpasning er at benævne på tegnsprog i stedet for talesprog; men dermed tester man tegnsprogsordforrådet, som ikke i sig selv fremmer forståeligheden af tekster på skrevet dansk.

Et tilsvarende principielt problem viser sig ved testning af afkodningsfærdighed. Her benytter man ofte højt læsning af nonsensord – som ikke er en egnet testtype til personer, der på grund af et høretab har begrænset taleforståelighed. En

beslægtet opgavetype i multiple-choice-format kræver ikke benævnelse; her skal deltageren udpege, hvilket af en række ikke-eksisterende skrevne ord der lyder som et rigtigt ord; denne opgavetype bruges eksempelvis i *O-testen*, som benyttes ved visitation til ordblindeundervisning for voksne, og tillægges stor vægt, når det skal vurderes, om en person har særlige vanskeligheder med skriftens bogstav-lyd-princip. Denne opgavetype er imidlertid også problematisk, når målgruppen er personer, der på grund af et høretab har begrænset viden om, hvordan ord lyder.

I projektet har vi ikke kunnet fjerne disse principielle vanskeligheder. Vi har i stedet forsøgt at teste, hvad testes kan, og kun foretaget tilpasninger af eksisterende testmaterialer, hvor det ikke ville anfægte resultaternes gyldighed (fx ved at give instruktioner på tegnsprog, når det ønskedes).

Metode

Deltagere

For at mindske sandsynligheden for at skriftsproglige vanskeligheder i deltagergruppen kunne have andre årsager end høretabet, blev der i udvælgelsen af deltagere set bort fra personer med andre funktionsnedsættelser end høretab og fra deltagere, som er vokset op med et andet talesprog end dansk. I alt 21 deltagere (heraf 14 kvinder) blev rekrutteret og testet af de tre testlærere i projektets testgruppe. Gennemsnitsalderen var 28 år (standardafvigelse: 9 år; spredning fra 21 til 52 år). Alle angav tegnsprog som deres primære sprog; tre angav dog tillige dansk talesprog som primært sprog. For alle var høretabet konstateret i den tidlige barndom, senest i 5-års-alderen, og hos de fleste (17 deltagere) i løbet af de første to leveår. Ti deltagere brugte høreapparat og/eller CI.

Som mål på funktionel høreelse besvarede deltagerne seks spørgsmål som tidligere er brugt i SFI-undersøgelsen »Uhørt« (Christensen, 2006), fx *Har du svært ved at følge med i en samtale, når der er baggrundsstøj?* (alle 21 svarede ja); og *Hører du godt nok til at bruge en almindelig telefon?* (alle 21 svarede nej). Det gennemsnitli-

ge antal svar, der indicerede funktionelle høreproblemer (en skala fra 0 til 6), var så højt som 5,6 (standardafvigelse: 0,7; spredning fra 4 til 6). Til sammenligning fandt Christensen (2006; Tabel 3.4, side 58), at der i en stikprøve af hele den voksne danske befolkning kun var 1 procent af respondenterne, der angav problemer ved fire spørgsmål, mindre end 1 procent angav problemer ved fem spørgsmål, og ingen angav problemer ved alle seks spørgsmål.

Deltagernes forståelighed ved brug af talt dansk blev vurderet af testerne på en skala fra 1 til 5 (fra Allen m.fl., 2001). På denne skala står 1 for *næsten uforståelig tale*, mens 5 står for *fuldt forståelig for alle lyttere i hverdagssammenhænge*. Skalaen blev suppleret med værdien 0 for deltagere, der slet ikke bruger talt dansk. Deltagernes gennemsnit var på 2,0 (standardafvigelse: 1,4; spredning fra 0 til 5).

Uddannelsesniveau blev kun registreret for 16 deltagere. Fire havde ingen uddannelse ud over grundskolen, en deltager var i gang med en ungdomsuddannelse, elleve havde en kort uddannelse, og en enkelt havde en mellemlang uddannelse.

Testmaterialer

Generelle læse- og skrivefærdigheder

Som mål på læseforståelse faldt valget på **Læsetekster for Unge og Voksne** (LUV; Arnbak, 2001). Denne test består af tre dele med hhv. opslagstekster, informerende tekster og fortællende tekster. Der er 20 opgaver per deltest, i alt 60 opgaver. Scoren er antallet af korrekt besvarede opgaver inden for tidsgrænsen (maksimalt 15 minutter per deltest). Bortset fra, at testerne kunne bruge tegnsprog i instruktionen, blev testen afviklet på samme måde som med normalhørende.

Som mål på skrivefærdighed benyttedes prøven **Hverdagsskrivning for voksne** (Arnbak & Borstrøm, 2002). Deltageren har 15 minutter til at skrive en e-mail om en ulykke til en god kollega. Der skal tages udgangspunkt i en billedserie, der præsenterer skriveren for hændelsesforløbets ramme (sted og personer), selve ulykken, års-

agen til ulykken og ulykkens konsekvenser. Teksten vurderes på i alt 16 kriterier, der er fordelt på tre grupper: *Handlingselementer* (fire kriterier, fx om det er beskrevet hvordan ulykken sker), *Funktionalitet* (seks kriterier, fx om der er brugt jeg-fortæller) og *Form, stil og retstavning* (seks kriterier, fx om sætningerne er syntaktisk korrekte, og om brugen af punktum og komma er i orden; det må bemærkes at der faktisk ikke er nogen af kriterierne her, der handler om retstavning). Den maksimale score er 16 (et point per kriterium). Bortset fra at testerne kunne bruge tegnsprog i instruktionen, blev testen afviklet på samme måde som med normalhørende.

Sprogforståelse

Her benyttedes **Semantisk ordforrådsprøve** af Dorthe Klint Petersen (tilgængelig via Center for Læseforsknings hjemmeside laes.hum.ku.dk). Prøven består af 25 opgaver i multiple-choice-format. Testlederen læser et ord op som deltageren skal finde et synonym til blandt tre valgmuligheder, som også bliver læst op af testlederen (fx *ophæve* = *negere* / *dementere* / *annulle*). Scoren er antallet af korrekt besvarede opgaver. Med VmH-gruppen blev ordene og de tre synonymer præsenteret skriftligt – og hvis det ønskedes, læste testlederen ordene højt, evt. støttet med mund-hånd-system (MHS). Målordet (men ikke de tre valgmuligheder) kunne desuden gives på tegnsprog.

En af de tre testlærere afprøvede også den ekspressive ordforrådstest **Expressive One-Word Picture Vocabulary Test - 4** (Martin & Brownell, 2011) på enkelte deltagere, som blev bedt om at benævne testens billeder både på talt dansk og på tegnsprog. Dansk Psykologisk Forlag har i 2013 udgivet et dansk registreringsskema, der specificerer, hvad der skal regnes som korrekte svar, når prøven anvendes på (talt) dansk; der foreligger imidlertid kun amerikanske referencenormer.

Testen blev opgivet igen, da det i flere tilfælde viste sig vanskeligt at vurdere de mundtlige svar på grund deltagernes begrænsede brug af fortløkkelige mundbevægelser og lyd. I fortolkningen af tegnsprogssvar var det et problem, at ikke alle testens ord kunne oversættes til et enkelt

veldefineret og på forhånd etableret tegn. Endelig forekom det oplagt, at oversættelsen fra engelsk havde ændret ved flere opgavers sværhedsgrad. Testen er bygget op sådan, at ordene, der skal benævnes, gradvis bliver sjældnere – men dette har ikke altid kunnet overføres til dansk. For item 143 er det korrekte svar i den amerikanske udgave fx 'poultry/fowl' mens det i den danske udgave er 'fjerkræ/fugl'; det danske ord *fugl* er imidlertid et helt almindeligt ord, mens det amerikanske ord *fowl* er relativt sjældent.

Læsning og stavning af enkeltord

Der blev brugt to prøver af læsning af enkeltord. Dels **Elbros ordlister** (tilgængelig via Center for Læseforsknings hjemmeside laes.hum.ku.dk), hvor deltageren skal højtlæse to lister med hver 20 ord – fra helt korte ord som *ur* til lidt længere ord som *kærlighed*. Der opgøres en samlet score (antal rigtigt læste ord per minut), samt en præcisionsscore (procent rigtige af de i alt 40 ord), og en hastighedsscore (antal ord per minut). I nærværende sammenhæng foretog vi den tilpasning, at deltagerne kunne benævne på tegnsprog frem for på talt dansk. Det førte imidlertid til, at benævnelsestiderne blev usammenlignelige – tegnsprogsbenævnelse er langsommere end talesprogsbenævnelse (Boutla m.fl., 2004), og nogle deltagere brugte tid på at benævne på begge måder. Derfor opgøres her kun præcisionsscoren.

Den anden prøve var **Find ordet** (Daugaard, Elbro & Gellert, 2009; Elbro, Daugaard & Gellert, 2012). I denne prøve præsenteres deltageren i hver af 51 opgaver for fire skrevne ord (fx *kroppen*, *knoppen*, *koppen*, *koben*) og bliver bedt om at markere det ord, som afspilles via høretelefoner (fx *koppen*). I nærværende sammenhæng blev ordene dog præsenteret af testlederen, hvis det ønskedes med inddragelse af tegnsprog. Prøven afvikles uden tidsgrænse, og scoren er antallet af korrekt besvarede opgaver.

Som mål på deltagernes stavfærdigheder benyttedes **Hvilket ord er rigtigt stavet** (Gellert & Elbro, 2008). Den består af 52 opgaver, hvor deltageren blandt fire ord, der lyder helt eller næs-

ten ens, når de udtales, skal markere det ord, der er korrekt stavet (fx *fetet*, *fedtet*, *fettet*, *fedted*). Scoren er antallet af korrekt besvarede opgaver inden for en tidsgrænse på tre minutter. Bortset fra at testerne kunne bruge tegnsprog i instruktionen, blev testen afviklet på samme måde som med normalthørende.

Fremgangsmåder

Tesningen blev gennemført med en enkelt deltager ad gangen og varede mellem to og fire timer, i nogle tilfælde fordelt på flere dage.

Resultater

Resultaterne af pilotafprøvningen er vist i Tabel 1 og kommenteres i det følgende for hver testgruppe for sig. En generel bemærkning er, at det desværre ikke lykkedes at få alle deltagere med i alle testafprøvninger. Specielt var der mange, der ikke deltog i prøverne af ordlæsning; da der her tegnede sig klare lofteffekter (mange scorer tæt på maksimum i begge prøver), var anvendeligheden af disse prøver allere-de tvivlsom, og der blev derfor ikke gjort nogen særlig indsats for at få de manglende resultater i hus.

Generelle læse- og skrivefærdigheder

Pålidelighed: De to generelle prøver viste begge en tilfredsstillende. Koefficienterne for *LUV* var dog ikke så høje som dem, der er angivet i testvejledningen, som er baseret på voksne/unge med normal hørelse (Arnbak, 2001). Deltesten med opslagstekster var dog en undtagelse med en meget lav alfa-koefficient på 0,17. At opgaverne i denne deltest ikke var særlig enige indbyrdes om deltagernes læsefærdigheder, skyldes muligvis, at flere af opslagsteksterne er af en type, som ikke er særlig almindelige i dag (bl.a. en side fra en telefonbog og en gadefortegnelse til et bykort).

Den samlede score for opslagsteksterne korrelerede dog signifikant med informerende og fortællende tekster ($r = 0,56$, $p < 0,05$; hhv. $0,66$, $p < 0,01$), og også informerende og fortællende tekster havde en ret stærk indbyrdes korrelation ($0,69$, $p < 0,01$). Dette viser, at de tre deltest var nogenlunde enige indbyrdes.

Trods den høje alfa-koefficient for *Hverdagsskrivning for voksne* kan der dog stadig sættes spørgsmålstegn ved pålideligheden af resultaterne her. Besvarelserne er kun bedømt af en enkelt bedømmer (nemlig den testlærer der stod for bedømmelsen), og selv om bedømmerne har konfereret indbyrdes om bedømmelseskriterierne, er det ikke undersøgt, om de er indbyrdes enige, og om de er på linje med bedømmerne uden erfaring med tekster skrevet af VmH.

Sammenligning med NH: VmH-gruppens LUV-gennemsnit på 29,6 korrekte svar svarer præcis til, hvad testvejledningen (Arnbak, 2001, s. 41) rapporterer for voksne ordblinde, og er klart lavere end de rapporterede gennemsnit for elever på tekniske erhvervsuddannelser (39,4 korrekte) og på gymnasiale uddannelser (49,9 korrekte). Afprøvningen bekræfter dermed, at VmH-gruppen har vanskeligheder med læseforståelse.

Der foreligger så vidt vides ikke referencenormer for *Hverdagsskrivning*, men i testvejledningen er der givet en vejledende scorefordeling til brug ved trinplacering under FVU (Forbereden-

de VoksenUndervisning). De fleste deltagere her ville blive placeret på de laveste FVU-trin (trin 1 eller 2), hvilket tyder på et skriveniveau, der begrænser deres muligheder på arbejdsmarkedet. Der er dog også deltagere, der scorer maksimum og muligvis ikke har behov for at forbedre deres skrivefærdigheder.

Anvendelighed: Med muligheden for at opgøre delscorer for tre teksttyper er LUV ganske informativ – men prøven er til gengæld tidskrævende, og muligvis var det grunden til, at to deltagere opgav undervejs, så der ikke kunne opgøres en samlet score for dem. Dermed bliver det desværre usikkert, om gennemsnittene for de øvrige deltagere er repræsentative for VmH-gruppen som helhed.

Begge prøver var følsomme over for forskelle i deltagerens færdigheder, i og med at der hverken sås gulv- eller lofteffekter. Dog var der som nævnt deltagere, der scorede maksimum i *Hverdagsskrivning*; da prøven ikke er standardiseret er det uklart, om dette betyder, at skrivefærdighederne ligger i normalområdet for normalt-

Tabel 1. Resultater

Prøve	Antal deltagere	Minimum	Maksimum	Gennemsnit	Standardafvigelse	Cronbachs alfa
<i>Generelle færdigheder</i>						
Læsetekster for Unge og Voksne, antal OK (af 60 mulige)	16	16	47	29,6	7,4	0,83
- Opslagstekster (af 20)	18	7	15	11,5	1,9	0,17
- Informerende tekster (af 20)	18	5	16	10,2	3,3	0,70
- Fortællende tekster (af 20)	16	3	16	7,3	3,3	0,69
Hverdagsskrivning (af 16 mulige points)	20	1	16	9,6	5,3	0,93
<i>Sprogforståelse</i>						
Semantisk ordforrådtest, antal OK (af 25 mulige)	20	6	18	13,5	3,0	0,43
<i>Læsning/stavning af enkeltord</i>						
Elbros ordlister, præcision (% ok)	11	90	100	96,8	3,4	-
Find ordet, antal OK (af 51 mulige)	13	39	51	47,2	4,1	0,82
Stavning, antal OK (af 52 mulige)	19	27	50	40,8	6,6	0,90

hørende. Endvidere er *Hverdagsskrivning* omkostningstung i den forstand, at et pålideligt resultat kræver, at bedømmerne konfererer om, hvor meget der kræves, før man giver point, og at deres grad af indbyrdes enighed kan dokumenteres.

Sprogforståelse

Pålidelighed: Ordforrådsprøvens alfa-koefficient på 0,43 er så lav, at det giver tvivl om prøvens pålidelighed. Det ser ud til at være lidt tilfældigt, hvilke items deltagerne klarer med succes; med en anden sammensætning af items ville deltageres rangorden måske blive en helt anden. Dette er dog ikke et usædvanligt problem for ordforrådsprøver, som i sagens natur har karakter af en række nedslag i forskellige begrebsområder – som for nogle deltagere måske tilfældigvis rammer et styrkeområde.

Sammenligning med NH: Gennemsnittet på 13,5 er højere, end hvad man ville få ved rene gæt (med 25 opgaver med hver tre valgmuligheder er gættescoren $25/3 = 8,33$), men lavere end det gennemsnit på 16,5 som Center for Læseforsknings hjemmeside rapporterer for elever i 7.-8. klasse med dansk som modersmål; kun 25% af eleverne i denne gruppe havde en score på 14 eller lavere. For elever i 9.-10. klasse er der rapporteret gennemsnit omkring 18 rigtige. VmH-gruppen ser således ud til at have et ganske begrænset ordforråd.

Anvendelighed: Testen viste nogenlunde passende følsomhed i forhold til målgruppen; dog scorede to deltagere på gættensniveau. Man kan mene, at den skriftlige præsentation gav deltagerne med gode læsefærdigheder en fordel, men ordene blev som nævnt læst højt (med MHS) hvis det ønskedes. Hvis hverken benævnelse med MHS eller ordenes skrevne form giver grundlag for korrekte svar, må det være en rimelig formodning, at deltageren mangler kendskab til betydningen af målord/synonymer i opgaverne.

Læsning og stavning af enkeltord

Pålidelighed: Alfa-koefficienterne for *Find ordet* og staveprøven var begge tilfredsstillende. For

Elbros ordlister er alfa ikke beregnet, da næsten alle ord blev læst korrekt af næsten alle; der var derfor meget lidt variation at måle på. Korrelationen mellem procent rigtige i de to ordlister var relativt lav (Spearman's rho: 0,45), men også dette må ses i lyset af den meget begrænsede variation.

Sammenligning med NH: For *Elbros ordlister* svarer niveauet (dog med et begrænset deltagerantal) til resultater for elever i 7. klasse (kilde: Center for Læseforsknings hjemmeside).

Find ordet er i forbindelse med udviklingen afprøvet på voksne med dansk som modersmål, dels 36 ordblinde (gennemsnit: 42,9), dels 31 ikke-ordblinde (gennemsnit: 50,4). Med 47,2 rigtige i gennemsnit placerer VmH-deltagerne sig midt imellem disse to grupper. Forskellen i forhold til normalthørende kan synes lille, men dette kan skyldes de udtalte lofteffekter.

I staveprøven placerer VmH-gruppen sig med gennemsnittet på 40,8 rigtige næsten på linje med FVU-kursister på trin 4, lidt bedre end FVU-kursister på trin 2 og 3, og klart bedre end kursister i ordblindeundervisning og FVU-kursister på trin 1. Dette fremgår ved sammenligning med et boxplot gengivet i Gellert og Elbro (2008; figur 6, side 27). VmH-gruppen ser således ud til at have relativt god viden om ords stavemåder og at adskille sig fra voksne ordblinde i denne henseende. Der foreligger desværre ikke referencenormer for normalthørende, som ikke deltager i særlige undervisningsforløb.

Anvendelighed: I de to ordlæseprøver var det et problem, at deltagerne scorede så tæt på maksimum. Et mere nuanceret billede af gruppens færdigheder kræver prøver med vanskeligere ord eller prøver, der inddrager læsehastigheden. Det sidste er imidlertid en principiel vanskelighed i *Elbros ordlister*, hvor tegnsprogbenævnelsestider som nævnt ikke kan sammenlignes direkte med talesprogsbenævnelse.

I *Find ordet* var præsentationen af målordene på tegnsprog ikke helt uden komplikationer; fx kan item 21, rose, både være et substantiv og et ver-

bum. Og fejlsvar kan i denne prøve nok i nogle tilfælde skyldes manglende ordkendskab snarere end manglende læsefærdigheder; fx er item 42, *brusken*, et relativt sjældent ord.

Staveprøvens følsomhed forekommer passende til målgruppen; alle scorede klart over gættensniveau (med 52 items og 4 valgmuligheder er gættescoren $52/4 = 13$). En enkelt scorede dog med 50 rigtige meget tæt på maksimum.

Diskussion og perspektiver

Formålet med pilotundersøgelsen var at afprøve en række testmaterialers egnethed til afdækning af læse- og skrivefærdigheder hos VmH. De fleste af de udvalgte materialer lod sig afvikle uden de store problemer og viste en tilfredsstillende pålidelighed og passende følsomhed. Selv om deltagergruppen var lille, giver resultaterne en klar bekræftelse af, at der er tale om en gruppe med markante vanskeligheder.

Testbatteriet forekommer dog langt fra fyldestgørende i sin nuværende form. Erfaringerne fra pilotundersøgelsen har givet anledning til en række overvejelser og opfølgende tiltag, som her skal beskrives kort.

Da læseforståelsestesten var tidkrævende, og dermed fyldte en stor del af testbatteriet, afprøves det nu om en mere kortvarig internet-baseret læsetest, som Center for Læseforskning netop har udviklet for Arbejdsmarkedsstyrelsen, kan være et alternativ. Generelt er det ønskeligt at have to mål på samme færdighed, da det giver mulighed for at vurdere målenes validitet. Hvis to test, der retter sig mod samme færdighed, ikke korrelerer stærkt indbyrdes, må der være mindst en af dem, der har begrænset validitet; for hvis prøverne faktisk målte det samme, burde korrelationen jo være stærk.

For *Hverdagsskrivning* lader der ikke til at være standardiserede test af voksnes skrivefærdigheder på markedet – så her er der simpelthen ikke nogen supplerende prøve, man kunne tage for at belyse validiteten. Med hensyn til pålideligheden er besvarelsene fra pilotundersøgelsen nu ved at blive bedømt af en ekstern bedømmer, der har erfaring med testen, men ikke med tek-

ster skrevet af VmH; dette skal belyse, om der er brug for at justere på testlærernes fortolkning af testens vurderingskriterier.

Det ville også være relevant at supplere testen af ordforråd og evt. erstatte den af en prøve med bedre pålidelighed (jf. den lave alfa-koefficient). Også her er der dog desværre mangel på oplagte alternativer; som nævnt blev en benævnelsestest afprøvet kortvarigt og opgivet på grund af en række fortolkningsproblemer. Til gengæld er en supplerende sprogforståelsestest blevet udviklet (af denne artikels forfatter). Denne test, som nu er under afprøvning, retter sig mod deltagerens grammatiske viden, som kan være en selvstændig vanskelighed for VmH. Deltagerne skal her vurdere acceptabiliteten af en række sætninger, hvoraf en del ikke er grammatisk korrekte (fx *To røde bus vente foran vores hotel*). De fleste normalhørende med dansk som modersmål vil formentlig kunne løse opgaverne fejlfrit.

Med hensyn til stavning er en supplerende test af samme type (fra Elbro & Petersen, 2004) under afprøvning. Denne test har flere items og mindsker dermed risikoen for lofteffekter; den er desuden afprøvet på en stor gruppe elever fra 9. klasse i forbindelse med en PISA-undersøgelse og giver dermed bedre mulighed for at vurdere VmH-gruppen i forhold til normalhørende.

De to test af ordlæsning var på grund af lofteffekter ikke så informative, som man kunne ønske. Her er det overvejet, om man kunne bruge test som de i folkeskolen meget anvendte OS-prøver, hvor man blandt en række billeder skal markere det, der passer til et givet skrevet ord. Dette opgaveformat er velegnet til målgruppen, da der ikke kræves produktion/perception af talt dansk, og det er en fordel, at læsehastigheden bidrager til resultatet. Der foreligger imidlertid ikke referencenormer for voksne, og også udformningen, der er rettet mod børn, taler imod at anvende dem. Den gamle prøve OS 400 (Søegård & Petersen, 1968) kunne måske være en mulighed, da den har mange items og forholdsvis aldersneutral udformning – men denne prøve forhandles desværre ikke længere.

I stedet suppleres der nu med en nyudviklet morfemlæseprøve (ved denne artikels forfatter), hvor deltagerne skal afgøre, hvilket af fire ord der *ikke* indeholder et morfem (en betydningsdel), der indgår i de andre tre ord – fx *venlig*, *venstre*, *veninde*, *venskab*. Dette fokus er relevant, fordi morfemgenkendelse muligvis kan være en støtte for målgruppen (Gaustad & Kelly, 2004).

Endvidere afprøves *Dynamisk ordblindetest* (DOT; Daugaard m.fl., 2009; Elbro m.fl., 2012). Denne test er rettet mod tilegnelsen af simple afkodningsfærdigheder, som er en vanskelighed for mange ordblinde; den inkluderes for at få belyst, om VmH-gruppen er kendetegnet af vanskeligheder af samme art. Dette er væsentligt, fordi der blandt døvelærere og andre forekommer en vis usikkerhed med hensyn til, om problemer med ordlæsning hos VmH skal betragtes som en form for ordblindhed; dette har rod i, at man ikke umiddelbart kan bruge samme test til VmH og ordblinde, fordi test af nonsensordslæsning som tidligere påpeget ikke egner sig til VmH.

Opgaverne i DOT (at lære at forbinde tre skrevne symboler med tre artikulatorisk klart forskellige lyde) er imidlertid af en art som VmH, ifølge testlærernes formodning, godt kan deltage i.

Endelig overvejes det at inkludere test af kognitive færdigheder med mulig betydning for tilegnelsen af skriftsproglige færdigheder; især overvejes test af arbejdshukommelse (Boutla m.fl., 2004; Lyxell, Andersson, Borg & Ohlsson, 2003; Melby-Lervåg & Hulme, 2013).

Som nævnt er planen at gennemføre en større undersøgelse med de test, der i pilotafprøvnin-gerne har vist sig mest anvendelige; projektets økonomiske og tidsmæssige rammer sætter dog naturligvis grænser for, hvor stort testbatteriet kan blive. Den større undersøgelse vil give mulighed for at se på de indbyrdes sammenhænge mellem prøverne – noget der er ladet ude af betragtning her på grund af pilotundersøgelsesens lave deltagertal. Forhåbentlig vil den større undersøgelse kunne tjene som referenceramme,

når skriftsproglige færdigheder fremover skal vurderes hos VmH. De mere specifikke prøver af sprogforståelse og ordlæsning mv. vil dog naturligvis primært være relevante for de personer i målgruppen, som viser tegn på vanskeligheder på de generelle mål (læseforståelse og skrivefærdighed).

Afslutningsvis er det værd at minde om, at det ikke er alle VmH, der har skriftsproglige vanskeligheder. Således også i denne undersøgelse, hvor en af deltagerne havde helt upåfaldende scorer i både læseforståelse (på niveau med en typisk gymnasieelev) og i skrivning (maksimumpoint), og i øvrigt også scorede højt i prøverne af ordforråd og ordlæsning (staveprøven blev desværre ikke gennemført). Det ville være interessant at gennemføre case-studier, der måske kan give indblik i, hvordan færdigheder på så højt niveau kan opnås på trods af et svært høretab.

Referencer

- Aaron, P. G., Keetay, V., Boyd, M., Palmartier, S. & Wacks, J. (1998). Spelling without phonology: A study of deaf and hearing children. *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 10, 1–22.
- Alegria, J. (2004) Deafness and reading. In T. Nunes & P. Bryant (eds.) *Handbook of Children's Literacy*, pp. 459–489. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Allen, C., Nikolopoulos, T., Dyar, D. & O'Donoghue, G. (2001). Reliability of a rating scale for measuring speech intelligibility after pediatric cochlear implantation. *Otology & Neurotology*, 22, 631–633.
- Asker-Árnason, L., Åkerlund, V., Skoglund, C., Ek-Lagergren, I, Wengelin, Å. & Sahlén, B. (2012). Spoken and Written Narratives in Swedish Children and Adolescents with Hearing Impairment. *Communication Disorders Quarterly*, 33(3), 131 - 145.
- Arnbak, E. (2001). *Læsetekster for Unge og Voksne. Vejledning*. Dansk psykologisk Forlag.
- Arnbak, E. & Borstrøm, I. (2002). *Hverdagsskrivning for voksne. Et materiale til afdækning af voksnes skriftlige fremstilling*. Undervisningsministeriet. Hentet fra www.uvm.dk.
- Bengtsson, S., Larsen, L. B. & Sommer, M.L. (2014). *Døvfødte børn og deres livsbetingelser*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Boutla, M., Supalla, T., Newport, E. & Bavelier, D. (2004). Short-term memory span: insights from sign language. *Nature Neuroscience*, 7(9), 997–1002.
- Carl, U. (1998). *Døve og svært hørehæmmede børns læsning*. Virum: Videnscenter for døvblevne, døve og hørehæmmede.

- Carl, U. (2001). Kan døve børn lære at læse og skrive? *Mål & Mæle*, 24(4), 23-30.
- Christensen, V. T. (2006). *Uhørt. Betydningen af nedsat hørelse for arbejdsmarkedstilknytning og arbejdsliv*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Dammeyer, J. (2014). Literacy skills among deaf and hard of hearing students and students with cochlear implants in bilingual/bicultural education. *Deafness & Education International*, 6(2), 108-119.
- Daugaard, H. T., Elbro, C. & Gellert, A. (2009). *Rapport om udvikling og afprøvning af ordblindetest til voksne med dansk som andetsprog*. Københavns Universitet: Center for Læseforskning.
- Deloitte (2012) *Jobcentrenes anvendelse af forberedende voksenundervisning og ordblinde-undervisning*. København: Arbejdsmarkedsstyrelsen. Hentet fra www.ams.dk.
- Easterbrooks, S. R., & Beal-Alvarez, J. S. (2012). States' reading outcomes of students who are d/Deaf and hard of hearing. *American Annals of the Deaf*, 157 (1), 27-40.
- Elbro, C. (2007) *Læsevanskeligheder*. København: Gyldendal.
- Elbro, C. & Petersen, D.K. (2004). Long-term effects of phoneme awareness and letter sound training: An intervention study with children at risk for dyslexia. *Journal of Educational Psychology*, 96(4), 660-670.
- Elbro, C., Daugaard, H. T., & Gellert, A. (2012). Dyslexia in a second language? A dynamic test of reading acquisition may provide a fair answer. *Annals of Dyslexia*, 62, 172-185.
- Gaustad, M. G., & Kelly, R. R. (2004). The relationship between reading achievement and morphological word analysis in deaf and hearing students matched for reading level. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 9(3), 269-285.
- Gellert, A. & Elbro, C. (2008). *Rapport om udvikling og afprøvning af Vejledende Læsetest for Voksne i papirversion og it-version*. Københavns Universitet: Center for Læseforskning.
- Harris, M., & Terletski, E. (2011). Reading and spelling abilities of deaf adolescents with cochlear implants and hearing aids. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 16(1), 24-34.
- Hayes, H., Kessler, B., & Treiman, R. (2011). Spelling of deaf children who use cochlear implants. *Scientific Studies of Reading*, 15(6), 522-540.
- Knoors, H. & Marschark, M. (2012). Language Planning for the 21st Century: Revisiting Bilingual Language Policy for Deaf Children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. Advance access publication.
- Lederberg, A. R., Schick, B. & Spencer, P. E. (2013). Language and Literacy Development of Deaf and Hard-of-Hearing Children: Successes and Challenges. *Developmental Psychology*, 49(1), 15-30.
- Leybaert, J. (2005). Learning to read with a hearing impairment. Snowling & Hulme (Eds.) *The science of reading: A handbook*. Blackwell, pp. 379-396.
- Lyxell, B., Andersson, U., Borg, E., & Ohlsson, I.-S. (2003). Working-memory capacity and phonological processing in deafened adults and individuals with a severe hearing impairment. *International Journal of Audiology*, 42 (Suppl. 1), S86-S89.
- Maller, S. J. (2003). Intellectual assessment of deaf people: A critical review of core concepts and issues. In M. Marschark & P. Spencer (Eds.) *The Oxford handbook of deaf studies, language, and education* (pp. 451-463). New York: Oxford University Press.
- Marschark, M., Knoors, H. & Dammeyer, J. (under udg.) *Undervisning og læring hos børn med høretab*. Ålborg: Materialecenteret.
- Martin, N. & Brownell, R. (2011). *Expressive one-word picture vocabulary test 4*. Novato CA: ATP Assessments.
- Melby-Lervåg, M. & Hulme, C. (2013). Is working memory training effective? A meta-analytic review. *Developmental Psychology*, 49(2), 270-291.
- Prezbindowski, A.K., & Lederberg, A. R. (2003). Vocabulary assessment of deaf and hard-of-hearing children from infancy through the preschool years. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 8(4), 383-400.
- Singleton, J. L., Morgan, D., DiGello, E., Wiles, J. & Rivers, R. (2004). Vocabulary use by low, moderate, and high ASL-proficient writers compared to hearing ESL and monolingual speakers. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 9(1), 86-103.
- Søegård, A. & Petersen, P. B. (1968). *OS 400. Ordstillelæsningsprøve*. København: Dansk psykologisk Forlag.
- Traxler, C. B. (2000). The Stanford Achievement Test, 9th Edition: National norming and performance standards for deaf and hard-of-hearing students. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5, 337-348.

Bestyrelse og redaktion
ønsker alle medlemmer en
rigtig glædelig jul samt et
godt nytår!

Du er her: Til forsiden > Materialecentret

Lyt engang!

Testmateriale til dokumentation af elevens funktionelle hørelse og anvendelse af lyttestrategier.

- ✓ Specialudviklede materialer
- ✓ Over 300 forskellige
- ✓ Vederlagsfri ordning
- ✓ Professionel rådgivning

Mest solgte

- Internationale håndlæbet, A5 kort**
Håndlæbet samlet i postfo...
1,50 kr
- Vendinger med overført betydning, plakat**
Plakaten inspirerer betragtere...
60,00 kr
- 200 tegn til småbørn**
200 tegn til småbørn er en...
250,00 kr

Nyeste materialer

- Kædebøgerne, Trin 2, Arbejdshæfte 4-6**
Arbejdshæfter der følger Kø...
195,00 kr
- Kædebøgerne, Trin 2, Arbejdshæfte 1-3**
Arbejdshæfter der følger Kø...
195,00 kr
- Kædebøgerne, Læse...**

Tilmeld dig nyhedsbrevet

Vær blandt de første til at få nyheder og tilbud om alle vores nye og spændende materialer. Nyhedsbrevet udsendes 1 gang, pr. måned

Tilmeld nu

Tilmeld dig vores nyhedsbrev og få automatisk besked, når der kommer nye materialer

MATERIALECENTRET

Kollegievej 1
9000 Aalborg

Telefon: 97 64 72 30
Fax: 97 64 72 44
Mail: matcen@m.dk

CVR-nr: 29 19 09 41

INFORMATI...

Om os
Sådan handler du
Vederlagsfri ordning
Kontakt os

ET

...specialpædagogisk forlag
... Vi er landets eneste forlag, der er
... for områderne hørelse og

Læs mere om os >

Undervisnings-
informations-
og vejlednings-
materialer
www.matcen.dk

Afasiundervisning i logopædisk praksis

I det følgende præsenteres de overordnede resultater fra et bachelorprojekt i logopædi ved Syddansk Universitet med titlen »En kvalitativ interviewundersøgelse af afasiundervisningen i den logopædiske praksis«. Formålet med undersøgelsen var at få indblik i, hvilke overvejelser logopæder gør sig i forhold til planlægningen af eneundervisning for klienter med afasi i ambulante forløb. Desuden var ønsket at undersøge, om og hvordan logopædernes overvejelser relaterede sig til begrebet evidensbaseret praksis (EBP). Der er derfor foretaget en litteratursøgning med henblik på at klarlægge, hvad det vil sige at arbejde evidensbaseret inden for logopædien. Derudover er resultaterne fremkommet gennem kvalitative forskningsinterviews med tre danske logopæder.

MAJA HØJBJERG HORN
BA i logopædi fra SDU 2014.
Professionsbachelor i Sygepleje, University College
Lillebælt Odense.
Mail: horn.maja@gmail.com

At arbejde evidensbaseret

Begrebet evidensbaseret praksis (EBP) er blandt andet defineret af American Speech-Language Hearing Association (ASHA). Ifølge ASHA er EBP en triade, der består af ekstern evidens fra forskning, klinisk ekspertise og klientens/pårørendes præferencer (www.asha.org). For at arbejde evidensbaseret må logopæden således ifølge ASHA integrere disse tre nævnte aspekter i sin praksis:

- *Ekstern forskningsbaseret evidens* forudsætter, at logopæden har adgang til forskningsdatabaser, læser, vurderer og anvender resultater fra forskningen i sin undervisning af klienten (Nail-Chiwetalu & Bernstein Ratner, 2006).
- *Klinisk ekspertise* indebærer blandt andet, at logopæden træffer beslutninger omkring, hvordan hun/han skal arbejde med den enkelte klient, som måske ikke passer ind i en kategori fra et videnskabeligt studie (Dollaghan, 2007). Ifølge Dodd (2007) er det klart, at logo-

pædens ekspertise vil være påvirket af hendes/hans uddannelsesbaggrund og praksiserfaring. Ligesom logopæden til hver en tid vil kunne udvikle sin kliniske ekspertise gennem refleksion over sin praksis.

- *Klienternes/pårørendes præferencer*¹ må også guide undervisningen, hvis den skal være evidensbaseret. Ordet 'præferencer' dækker ifølge Rautakoski (2013) over bl.a. klientens opfattelser, synspunkter, værdier, forventninger og behov. En klient-centreret tilgang til undervisning er ifølge Dollaghan (2007) velegnet til at tilvejebringe information omkring en klients situation, overbevisninger og oplevelser i forbindelse med planlægningen af et undervisningsforløb.

Yderligere findes der velbeskrevne procedurer for, hvordan man helt specifikt arbejder evidensbaseret - fra identifikation af klinisk relevante spørgsmål til evaluering af egen intervention efter brug af funden evidens (se for eksempel www.asha.org og www.cebm.net).

Hvad virker indenfor afasiundervisning?

For at kortlægge hvilken ekstern videnskabelig evidens, der findes i forhold til logopædisk afasiundervisning, blev der i forbindelse med opgaveskrivningen i foråret 2014 lavet en systematisk søgning på databasen *Speechbite*, der omfatter interventionsstudier inden for tale-/sprogområdet og samtidigt rangerer studierne i forhold til

et såkaldt evidenshierarki². Af pladshensyn rummer artiklen kun henvisninger til et udvalg af forskningsresultaterne.

Seneste Cochrane³ review (Brady et al., 2012) om logopædisk intervention af afasi som følge af apopleksi har undersøgt effekten af den logopædiske afasiundervisning ved at gennemgå 39 udvalgte randomiserede kontrollerede forsøg. Reviewet peger på nogen evidens for, at der er effekt af afasiundervisning. Der er for eksempel fundet signifikant effekt på klienternes funktionelle kommunikation samt receptive og ekspresive sprog efter logopædisk undervisning, når det ses i forhold til ikke-behandlede personer med afasi (Brady et al., 2012). Det oplyses dog, at det meste af den signifikante forskel mellem de to grupper hviler på et enkelt forsøg, og der efterlyses derfor mere data, der kan underbygge evidensen (Brady et al., 2012). Cochranereviewet kan dog ikke konkludere noget endeligt i forhold til, hvilken tilgang til undervisningen der er den bedste, idet der findes utilstrækkelig evidens for at indikere dette (Brady et al., 2012).

Tidspunktet for undervisningen

Gennem tiden har interventionstidspunktets betydning for effekten af den logopædiske undervisning været genstand for megen opmærksomhed. I Cochranereviewet nævnes således Robeys (1994) metaanalyse om kliniske resultater af afasiundervisning, hvor der konkluderes, at logopædisk undervisning har effekt, og særligt hvis den gives på et akut stadie umiddelbart efter apopleksien (Brady et al., 2012). Modsat nævnes også Moss & Nicholas' review af 23 singlecase studier, der viser, at tiden efter afasi-onset *ikke* har betydning for, hvor godt en klient responderer på undervisning. Dog med en indikation af en mulig aftagende respons på undervisning otte år efter afasi-onset (Brady et al., 2012). Moss & Nicholas' (2006) resultat indikerer således, at der er et lige stort potentiale for forbedringer hos mennesker med kronisk afasi uanset hvor lang tid efter afasiens onset, undervisningen påbegyndes. I logopædens vurdering af, hvilke klienter der vil have gavn af afasiundervisning, er det derfor ikke berettiget alene at basere denne faglige beslutning på det parame-

ter, der hedder »tiden siden afasi onset« (Moss & Nicholas, 2006).

Idet Moss og Nicholas' undersøgelse baserer sig på singlecasestudier, gøres der i Cochranereviewet dog opmærksom på, at det er tvivlsomt, om disse resultater kan generaliseres til den brede population, idet deltagere i sådanne studier er nøje udvalgt og ikke altid afspejler den brede populations motivationsgrad, uddannelsesniveau etc. (Brady et al., 2012).

Undervisningens intensitet

Det er ifølge Brady et al. (2012) for usikkert at konkludere noget endeligt mht., om intensiv undervisning (7-20 timer/uge) er mere effektiv end konventionel undervisning. Reviewet viser, at den intensive undervisning muligvis har bedre effekt end den konventionelle, der typisk er mere distribueret, for der er nogen indikation af, at undervisning med høj intensitet medfører bedre funktionel kommunikation, da deltagere fra en højintensitetsgruppe havde bedre funktionel kommunikation ved hospitalsudskrivelsen end deltagere fra en lavintensitetsgruppe (Brady et al., 2012). Denne forskel mellem præstationerne var ikke længere signifikant seks måneder senere, men der vedblev med at være en tendens til bedre scores hos højintensitetsgruppen. I forhold til skrivefærdigheder opnåede deltagere fra højintensitetsgruppen også signifikant bedre scores. Nogle undersøgelser viser desuden, at disse deltagere også opnåede en mildere grad af afasi, hvoraf et studie viste, at denne effekt var vedvarende og således også var gældende seks måneder efter interventionens afslutning (Brady et al., 2012).

Brady et al. (2012) konkluderer imidlertid, at resultaterne, der viser, at der kan være potentielle fordele ved intensiv undervisning fremfor konventionel undervisning, kan være »forstyrret« af en række faktorer. Resultatet, der viser, at intensiv undervisning bedrer den funktionelle kommunikation og de skriftlige evner, er for eksempel udledt af ét enkelt forsøg. Ligeledes er der et signifikant større frafald fra højintensitetsgruppen, hvilket er en faktor, der kan sløre resultatet, som viser en bedring i sværhedsgraden af afasi hos netop denne gruppe. Det større frafald fra intensiv undervisning er måske ligele-

des, ifølge Brady et al. (2012), en indikator for, at højintensitetsundervisning ikke er egnet til alle klienter.

Et problematisk evidenshierarki?

På baggrund af en gennemgang af den eksterne videnskabelige evidens kan det konkluderes, at det kan være svært for den enkelte logopæd at finde metoder såvel som arbejdsmåder inden for afasiområdet, der støttes af evidens på højeste niveau. Dette skyldes, at det af forskellige årsager er svært at designe studier inden for afasiområdet, som ligger i øverste ende af evidenshierarkiet (Rytter, 2011). Mennesker med afasi er en meget heterogen gruppe, der vanskeligt lader sig inddrage i grupper, der er sammenlignelige. Det er desuden også svært at sammenligne effektmål på tværs af studier, fordi studierne anvender meget forskellige effektmål (Wallace et al., 2014). Derfor er den statistiske styrke af mange af studierne ofte også genstand for kritik.

Når det konkluderes, at der savnes høj evidens inden for afasiområdet, er dette selvfølgelig betragtet ud fra et evidenshierarki præget af det medicinske område. Jeg anerkender, at der findes andre evidenshierarkier, som man kunne forestille sig ville være mere velegnede til at vurdere forskningen inden for logopædien. Fx anvender The Joanna Briggs Institute et meget anderledes evidenshierarki, der medfører, at forskningen vurderes ud fra kvaliteten af studiernes udførelse fremfor deres design (www.joannabriggs.org).

Undersøgelsens fund

I det følgende præsenteres fire temaer, som er udledt på baggrund af interviews med tre logopæder i to jyske kommuner omkring deres oplevelser af at planlægge eneundervisningsforløb for personer med afasi. Interviewene er semi-strukturerede kvalitative interviews, som efterfølgende er blevet transskriberet ord for ord, hvorefter der er lavet en tematisk analyse for at finde mønstre/temaer i de kvalitative data.

De fire temaer er *Undervisning, Inddragelse, At arbejde evidensbaseret* og *Det ensomme arbejde*.

Undervisning

ICF danner rammen for undervisning hos alle tre informanter. Særligt aktivitet og deltagelsesniveauet har en betydelig plads i informanternes bevidsthed, da afasiundervisningen for dem drejer sig om at hjælpe klienterne med at vende tilbage til et liv med afasi. Informanterne fortæller, at de arbejder på, at undervisningen kommer til at ruste klienten til hverdagen ved at træne kommunikative kompetencer. Derfor pointerer to af informanterne også, at det er vigtigt for dem, at der *tales* meget i undervisningen, selvom grundsynet også er, at det ikke er hos logopæden, at klienten lærer at tale igen: »... så det er ikke her hos mig, at de kommer problemerne kvit. Det er her de kan få nogle teknikker, det er her de kan øve forskellige ting. (...) Jeg kan give dem nogle teknikker, jeg kan give dem nogle redskaber, jeg kan prøve og øve det her med at finde ordene... og så er det derhjemme eller i andre grupper, at den egentlige træning egentligt foregår«. (Inf. B)

Alle informanter beskriver dog, at det er svært at sige noget generelt omkring afasiundervisning, fordi den altid er individuel, da klienterne ofte har flere lidelser, og alle klienter derfor typisk har brug for noget forskelligt. At klienterne ofte skal kæmpe med andre lidelser ved siden af deres afasi, påvirker også hvilket tilbud, der gives. Træthed, krise og psykisk sårbarhed nævnes som væsentlige tilstande, der kan påvirke mulighederne for at deltage i et forløb, og som derfor indgår i overvejelserne omkring planlægningen af eventuel undervisning.

Alle tre informanter gør sig mange overvejelser i forhold til, hvordan undervisningen bedst gribes an med den enkelte klient. En grundig udredning og erfaring spiller en stor rolle for alle informanterne i denne proces. Refleksion er ligeledes et element, som alle tre informanter angiver at bruge mere eller mindre ubevidst i planlægningen af undervisningen. Informanternes brug af refleksion kommer bl.a. til udtryk via deres beskrivelser af, hvordan de fra start er parate til at ændre strategi i undervisningen. De beskriver, at refleksionen har betydning for evnen til at tune sig ind på klientens problemstilling og i

forhold til overvejelser omkring, om den valgte strategi virker.

Refleksion bidrager således til at kunne skifte spor og gøres ofte sammen med kollegaer. Men refleksion beskrives også som værende nødvendig i den logopædiske praksis pga. den store usikkerhed, der kan eksistere i forhold til, hvordan undervisningen bedst kan gribes an: »... så sikker er jeg ikke vel, at jeg ligesom... bare altid siger: Jamen jeg ved, at det skal gøres på den her måde... så derfor så er jeg nødt til at være reflekterende, og så ligesom tænke... hmm, er det nu også rigtigt, det jeg gør her?« (Inf. C)

Inddragelse

Informanterne beskriver, at undervisningen altid udspringer af klientens behov i dagligdag, livssituation og familieforhold. Alle informanter forsøger derfor at få forståelse for både klientens og de pårørendes situation og for, hvilke vanskeligheder klienten oplever i dagligdagen. Samtidig forsøges undervisningen tilpasset klientens aktuelle niveau. Dette kan dreje sig om indholdet i undervisningen, men det kan også dreje sig om helt praktiske ting, fx hvor undervisningen finder sted. Alle informanterne kan således siges at inddrage klienten i interventionen på en indirekte måde, idet de tager udgangspunkt i klientens situation og behov i planlægningen af undervisningen og møder klienterne på det niveau, de befinder sig på.

I forhold til inddragelse af klienten i forløbet beskriver alle informanterne dog, at dette kan være forbundet med store udfordringer, idet klientens funktionsniveau og afasien opleves at sætte visse begrænsninger for, hvor meget klienterne kan inddrages. Dette kan resultere i, at inddragelsen »kun« forbliver indirekte, og der kan således være stor forskel på graden af inddragelse på tværs af forløb. Ligeledes oplever informanterne indimellem, at det er svært at tilbyde klienterne en aktiv rolle ved fx at spørge ind til klientens ønsker for forløbet, fordi klienterne ikke ved, hvad de skal ønske, eller fordi det opleves, som at klienten har en forventning om, at logopæden ved bedst: »... det er jeg ikke så god til tror jeg... men det er også fordi... mange gange kan man ikke spørge ind til det jo (...) ...

de har egentlig en forventning om, at jeg bare... at jeg har en plan« (Inf. A).

Den store variation i inddragelsen af klienter i afasiundervisningen kommer også til udtryk, når det handler om inddragelse i forhold til udarbejdelse af en fælles målsætning. Alle informanterne anser målsætning og målsætningssamtalen som vigtig, idet det er klienten og de pårørende, der oplever kommunikationsproblemet. Klientens ønsker forsøges inddraget i forhold til målformuleringen, men der er forskel på hvilken grad af inddragelse, der finder sted, afhængig af hvad klienten kan være med til: »Ja dem, hvor det giver mening, eller dem hvor de er... hvor deres forståelse og hukommelse og... ja.... Dem, dem der er kvikke nok, der er meget dialog omkring... hvor er vi nu og hvor langt er vi nået og hvad er vores mål og hvor langt skal vi? Og hvordan kommer vi derover?« (Inf. A).

En af informanterne beskriver, at den fælles målsætning ofte mere har karakter af, at logopæden formulerer nogle mål og så får en respons fra klienten på dette, end det kan siges at være en egentlig drøftelse af, hvilke mål undervisningen skal arbejde efter. Dette er også en af grundene til, at informanterne oplever, at afasiområdet adskiller sig meget fra andre logopædiske områder, fx stemmeområdet: »Det, der jo gør det vanskeligt, det er, at der er nogle af den gruppe her, som jo har svært ved at formulere sig om det. Og hvor... det jo mere bliver et spørgsmål om, at jeg prøver og formulere noget, og forsøger at få en respons på det... så jeg må sige, at det er jo ikke det samme, som hvis jeg sidder med en borger, der har stemmeproblemer eller noget andet, hvor vi sådan meget mere kan drøfte, jamen hvad er det sådan helt præcist, vi skal nå frem til...« (Inf. C)

Alle informanter beskriver, at målsætningsprocessen er vanskelig og kan indeholde uoverensstemmelser. Der er ofte en diskrepans mellem de mål, som logopæderne anser for at være realistiske, og de mål klienten har. Dette skyldes måske, at klienten kun ser det overordnede mål for sig, mens logopæden arbejder efter målbare og opnåelige delmål. En af mulighederne for at

løse disse små uoverensstemmelser er ifølge en af informanterne dialog mellem logopæd og klient omkring målsætningen. Det opleves, at når det forklares for klienten, at delmålene er små skridt på vejen mod klientens overordnede mål, så lykkes det altid at nå til enighed om planen for undervisningen.

At arbejde evidensbaseret

Informanterne giver udtryk for, at de løbende holder deres viden inden for afasiområdet opdateret vha. internet, kurser, netværksmøder og sparring med kollegaer, og de oplever, at uddannelse og kurser prioriteres af arbejdsstedet. En af informanterne giver dog udtryk for, at der savnes relevante kurser inden for afasiområdet at deltage i, og at det opleves som svært at holde sin viden opdateret, når jobbet dækker adskillige logopædiske specialer.

Der er ingen af informanterne, der via arbejdspladsen har adgang til forskningsdatabaser, og kun en enkelt angiver at søge hjælp i forskningslitteraturen, når vedkommende mangler ideer til, hvordan undervisningen kan gribes an. Dette lader sig også kun gøre, da informanten har adgang til databaserne som indskrevet på universitetet. Informanterne søger hellere hjælp og inspiration hos kollegaer, hvis de føler, de kører fast i undervisningen.

Informanterne giver udtryk for, at de savner flere metoder til brug for arbejdet med klienter med afasi, der er baseret på god ekstern evidens, hvor de så derudover kan supplere med egne erfaringer. Men det opleves som svært at finde svar i forskningslitteraturen, fordi der sjældent står beskrevet præcist, hvilken metode der er blevet brugt i studiet samtidigt med, at forskningen ikke er entydig med hensyn til, hvad der virker. Ligeledes opleves, at der går meget spildtid med at læse forskning, fordi det er svært at vurdere, hvilke artikler der er relevante, og fordi klienterne fra praksis falder ind under eksklusionskriterierne i studierne: »... du kan læse én undersøgelse, der siger dét, og så kan du finde tre andre, der siger det modsatte...« (Inf. B)

Informanterne nævner alle gentagne gange, at den store forskel mellem klienterne med afasi

gør, at undervisningen hver eneste gang må tilrettelægges individuelt. Informanterne beskriver derfor også, at dette til dels er årsagen til, at det er vanskeligt at lave en metode til undervisningen, som kan bruges til flere. Derfor er informanterne bevidste om, at den eksterne evidens ikke kan stå alene: »Altså det som er skrevet forskningsmæssigt, det er jo tit... altså der er jo udvalgte populationer og alle de her ting, så der er rigtig mange kriterier, der gør at, nogle af dem som jeg sidder med og som ville have været røget ud i de her forskningsforsøg, de er ikke beskrevet nogen steder. Og der er det bare, at erfaringen den er enormt vigtig« (Inf. B)

Det ensomme arbejde

Særligt to af informanterne giver udtryk for, at det logopædiske arbejde kan være ensomt. Dette skyldes blandt andet organiseringen af arbejdet på kommunalt plan, som kan medføre, at man nogle gange kan føle sig uden en base og et tilhørsforhold, fordi nogle kommuner bare køber ydelser hos den kommune, som man er ansat hos. I nogle kommuner kan man også være placeret som eneste logopæd på voksenområdet, hvilket ikke opleves som en ideel arbejdssituation: »Jamen jeg følte mig egentlig også alene førhen... altså det er et meget... et lidt ensomt job...« (Inf. A)

Udover at organiseringen af arbejdet giver grundlag for en ensomhedsfølelse, så nævner to af informanterne også, at de ønsker endnu mere faglig sparring med deres kollegaer, end de har i forvejen. Der savnes også mere udveksling af erfaringer i forhold til, hvad der virker samt udveksling af konkrete opgaver og øvelser til brug for undervisningen: »... det tror jeg, man gør for lidt, sådan som det er... det burde man gøre meget, meget mere i forhold til at udveksle erfaringer, og hvad virker, og hvad virker ikke. Og jeg tror at... man sidder meget i sin egen verden. Man har sin egen lille forretning med sine egne borgere og så... så kører dét«. (Inf. A)

Afasiområdet i sig selv bidrager også til følelsen af at være alene pga. den kompleksitet, der eksisterer inden for netop dette område. Den manglende høje evidens inden for området gør, at in-

formanterne oplever, at hver enkelt logopæd selv må i gang med at finde og organisere materialer og tilgange: »Men der er ikke... hvad jeg ved af, og hvad jeg har læst og hvad jeg sådan løbende holder mig opdateret med, så er der ikke... nogen rigtig måde at gøre det på« (Inf. B)

Dette leder til, at informanterne indimellem føler sig på bar bund i undervisningen og kan måske være en af årsagerne til, at en af informanterne udtrykker en vis usikkerhed på afasiområdet: »Der er nok nogle områder, jeg føler mig mere... sikker på end andre, sådan inden for logopædiske områder ikke... og jeg vil ikke påstå at afasi er det, som jeg føler mig mest sikker på...« (Inf. C)

Diskussion

Dette bachelorprojekt har bl.a. begrænsninger i form af emnets afgrænsning. Der er kun fokuseret på eneundervisning i det ambulante forløb, og dette valg skaber en kunstig kontekst, idet mange logopædiske undervisningsforløb indeholder både ene- og gruppeforløb. Det primære fokus kun på mennesket, der rammes af afasi, betyder samtidig, at jeg har udelukket mulige tiltag over for pårørende. Med baggrund i ICF-tankegangen har det derfor ikke været muligt at undersøge tiltag på henholdsvis aktivitets- og deltagelsesniveauet samt kontekstuelle faktorer, da det ofte netop er via pårørende og omgivelser, logopæden kan arbejde med disse niveauer. Mit valg medfører derfor også, at nogle af de interventionsformer, der faktisk er høj evidens bag, udelukkes, som fx constraint induced language therapy og kommunikationspartnertræning (Brady et al., 2012; Sundhedsstyrelsen, 2011).

Når man ser på de temaer, der fremkommer gennem interviewene, fremstår de individuelle hensyn til klienten som fremtrædende, når logopæderne tilrettelægger undervisningsforløb. Logopæderne stræber mod en høj grad af inddragelse af klient og pårørende, hvis parterne selv ønsker dette, men i praksis opleves det imidlertid som vanskeligt altid at efterleve – særligt ses der stor variation i den grad af inddragelse, der finder sted i forbindelse med målsætning for forløbet. Afasiområdet opleves som et vanskeligt felt at navigere i – et felt hvor der savnes ret-

ningslinjer og metoder til brug for undervisningen, som baserer sig på høj evidens set ud fra det medicinske evidenshierarki. Arbejdet føles derfor til tider ensomt, og det stiller høje krav til logopædens kreativitet og fleksibilitet.

Gennemgangen af den eksterne forskningsbaserede evidens synes at bekræfte logopædernes oplevelse af en stor grad af usikkerhed på området. For med et medicinsk evidenshierarki, der rangerer metaanalyser og systematiske reviews øverst i hierarkiet, er det korrekt, at der savnes viden om, hvilke interventioner der er velegnede. Størstedelen af evidensen for logopædisk praksis stammer nemlig fra lavere evidensniveauer som single og multiple caseundersøgelser (Rytter, 2011). Inden for logopædien er vi i høj grad præget af det traditionelle medicinske evidenshierarki, der medfører, at kliniske beslutninger bør udledes fra data, som stammer fra studier placeret i den øverste del af forskningshierarkiet (Roulstone, 2011; Rytter, 2011). Men det medicinske syn på evidens er blevet kritiseret for at være for smalt for den logopædiske praksis (Dodd, 2007). For inden for vores område giver det ikke så meget mening kun at stræbe efter evidens fra metaanalyser og randomiserede kontrollerede forsøg⁴. I forhold til klienter med afasi er det vanskeligt at anvende disse forskningsdesigns til at fremskaffe evidens for interventioner af flere årsager. Ifølge Rytter (2011) fejler denne klientgruppe ofte flere ting, hvilket gør det svært overhovedet at sammenligne en interventions- og en kontrolgruppe. Desuden er der spørgsmålet om, hvilke mål der kan bruges til at vurdere effekten af interventionen. Skal målene vurdere effekten i en klinisk kontekst eller i forhold til hverdagen? Og hvordan måler man effekten af en intervention i hverdagen? (Rytter, 2011).

Rytter (2011) beskriver, at der er stor variation i måden disse udfordringer løses på, hvorfor det også bliver svært at sammenligne data på tværs af RCT studier, hvilket betyder, at reviews og metaanalyser således også bliver svære at gennemføre inden for audiologopædien.

På baggrund af Dodd og Rytter må man således kunne udlede, at der egentlig smides potentielt brugbare resultater bort inden for logo-

pædien, fordi de vurderes ud fra et snævert syn på EBP. Der udelukkes jo en del resultater, fordi de ikke kan indplaceres i toppen af det medicinske evidenshierarki.

Men dette er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at vi inden for logopædien ikke *har* nogen viden om, hvilke interventioner der virker. For betragtes den eksisterende forskning ud fra et bredere syn på EBP, som fx The Joanna Briggs Institute gør, så danner der sig pludselig et andet billede. I stedet for kun at vurdere et studies design, når evidensens kvalitet skal vurderes, bør man måske kigge på kvaliteten af studierne, for en ringe gennemført RCT leverer ikke god evidens, men det kan veldesignede og velgennemførte singlecasesdesign gøre (Rytter, 2011). Desuden talte Sackett et al. ifølge Roulstone (2011) ikke om evidens af en bestemt type, men om *bedste* evidens. Dette betyder, at hvis vi inden for logopædien ønsker at arbejde evidensbaseret, kan vi med god samvittighed også basere vores arbejde på robuste kvalitative studier (Roulstone, 2011).

På baggrund af interviewene kan der imidlertid identificeres flere barrierer i forhold til at søge hjælp til det daglige arbejde i forskningslitteraturen. Ingen af logopæderne har adgang til forskningsdatabaser via deres arbejdsplads, hvilket ikke er en optimal arbejdssituation, hvis idealet er evidensbaseret praksis. Samtidig kan der spores en vis følelse af uoverskuelighed hos logopæderne i forhold til, hvordan resultater fra videnskabelige forskningsartikler kan avendes i kliniske situationer.

Dette stemmer godt overens med Nail-Chiwetalu & Bernstein Ratners (2007) undersøgelse af amerikanske logopæders informationssøgning. De fandt, at den mest fremtrædende barriere for brug af videnskabelig forskning var tid og viden om hvor og hvordan, der kan findes relevant information (Nail-Chiwetalu & Bernstein Ratner, 2007).

På baggrund af deres fund mener Nail-Chiwetalu & Bernstein Ratner (2007), at der er behov for en række tiltag, hvis evidensbaseret praksis skal kunne danne grundlag for klinisk beslutningstagning inden for logopædien i fremtiden. De ser et enormt behov for instruktion i informa-

tionssøgning både undervejs i grunduddannelserne og på videreuddannelser og kurser. Den manglende tid og adgang til forskningsdatabaser i den logopædiske praksis mener de desuden medfører, at der skal genereres adgang til resumeer af forskningsevindens i den logopædiske praksis.

For at styrke den EBP er der således brug for, at vi som logopæder får adgang til ny forskning i praksis. Men også at vi reviderer vores *syn* på EBP. På denne måde vil logopædernes ensomhedsfølelse måske også reduceres.

Hvis du ønsker at læse hele BA-opgaven, kan den fås ved henvendelse til forfatteren.

Noter

- 1) For at lette læsningen vil der fremover kun blive skrevet: »klientens præferencer«. Til trods for dette forstår jeg selvfølgelig stadig præference-aspektet i evidensbaseret praksis, som omhandlende både de pårørendes og klientens præferencer.
- 2) Der findes flere evidenshierarkier. Et meget anvendt er evidenshierarkiet udarbejdet af Oxford Centre for Evidence-based Medicine, der rangerer systematiske reviews og metaanalyser højest (www.cebm.net).
- 3) Cochrane-samarbejdet er et uafhængigt, videnskabeligt netværk af forskere, der forsøger at udarbejde systematiske reviews inden for det medicinske og medicinsk relaterede områder. De systematiske reviews opdateres løbende og offentliggøres elektronisk i Cochrane-biblioteket (www.cochrane.dk)
- 4) Herefter forkortet RCT efter den engelske betegnelse.

Referenceliste

- ASHA: www.asha.org
- Brady et al. (2012): Speech and language therapy for aphasia following stroke. I: *Cochrane Database of Systematic Reviews*. Issue 5. Art. No.: CD000425.
- Centre for evidence-based medicine; www.cebm.net
- Dodd, B. (2007): Evidence-Based Practice and Speech-Language Pathology: Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats. I: *Folia Phoniatrica et Logopaedica*. Vol. 59. No. 3.
- Dollaghan, C. (2007): *The Handbook for Evidence-Based Practice in Communication Disorders*. Baltimore. Paul H. Brookes Pub.
- Moss, A. & Nicholas, M. (2006): Language Rehabilitation in Chronic Aphasia and Time Postonset: A Review of Single-Subject Data. I: *Stroke – Journal of the American Heart Association*. Vol. 37. Elektronisk kilde: <http://stroke.ahajournals.org/content/37/12/3043>. Set den 13. maj 2014.

- Nail-Chiwetalu, B. & Bernstein Ratner, N. (2006). Information literacy for speech-language pathologists: a key to evidence-based practice. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 37, 157-167.
- Nail-Chiwetalu, B. & Bernstein Ratner, N. (2007): An assessment of the information-seeking abilities and needs of practicing speech-language pathologists. I: *Journal of the Medical Library Association*. Vol. 95, No. 2.
- Rautakoski, P. (2013): Vigtigheden af at lytte til klienternes synspunkter. I: Roddam, H. & Skeat, J.: *Implementering af evidensbaseret praksis – i det logopædiske arbejdsfelt*. Hogrefe Psykologisk Forlag A/S.
- Robey, R. (1994): The efficacy of treatment for aphasic persons: a meta-analysis. *Brain and Language*. 47, 582-608.
- Roulstone, S. (2011): Evidence, expertise, and patient preference in speech-language pathology. I: *International Journal of Speech-Language Pathology*. Vol. 13, No. 1.
- Rytter, H. M. (2011): Evidensbaseret praksis – eller praksisbaseret evidens? I: *Logos. Audiologopædisk Tidsskrift*. Nr. 61.
- Sundhedsstyrelsen (2011): *Hjerneskaderehabilitering – en medicinsk teknologivurdering*. København. Sundhedsstyrelsen, Sundhedsdokumentation. 13 (1). Elektronisk kilde: <http://sundhedsstyrelsen.dk/publ/publ2011/MTV/Hjerneskaderehabilitering/Hjerneskaderehabilitering.pdf>. Set den 11. maj 2014.
- The Joanna Briggs Institute: www.joannabriggs.org
- Wallace et al. (2014): Measuring outcomes in aphasia research: A review of current practice and an agenda for standardisation. *Aphasiology*, 28:11, 1364-1384, DOI: 10.1080/02687038.2014.930262

Hører du ikke det hele på arbejdet? Helt unødvendigt!

Sommetider er høreapparaterne ikke nok.
Det synes vi er helt unødvendigt!

Det er her høreprodukter kan blive aktuelt. De kobles ganske enkelt til dine høreapparater eller streamer, så kan du bedre høre den der taler.

Er du nysgerrig på at høre mere?
Kontakt os allerede i dag!

www.comfortaudio.dk

Kaj Struve

Specialpædagogik i en digital verden – en grundbog

Specialpædagogisk forlag 2014
378 sider. 338,00 excl. moms

I sit korte liv skrev Søren Kierkegaard journal næsten hver eneste dag. I den nedfældede han stort og småt, eksempelvis daglige gøremål, sin helbredstilstand og perfide udfald mod sine fjender i det Københavnske intellektuelle miljø. Kierkegaards efterladte papirer, herunder journalerne, er omfattende og i dag desværre kun ufuldstændigt bevaret, idet de ca. 7600 håndskrevne sider er blevet redigeret og ommøbleret i flere omgange. Det kan virke besynderligt, at en ellers så produktiv forfatter havde behov for at dokumentere sin gøren og laden i tilføjelse til et ellers ganske personligt berettende forfatter-skab, men ikke desto mindre gjorde Kierkegaard netop det. Tilmed fandt han det nødvendigt at rette og justere journalerne i flere omgange, for de var ikke en dokumentering af det faktisk hændte, men en dokumentation for et ønsket efterskrift. Kierkegaard arbejdede, som selvbevidst genie, i sine personlige papirer målrettet på at efterlade et godt brand, som vi i dag ville kalde det.

I den nye bog *Specialpædagogik i en digital verden – en grundbog* forsøger Kaj Struve at undersøge, hvorledes nutidens digitale infrastruktur påvirker og rammesætter vores liv og samliv, og især, hvorledes enerne, eller dem med særlige behov, kan navigere i disse vilkår. Lige netop Kierkegaard, der jo selv levede en sammenlignelig medieret tilværelse, bruger Struve som kilde til refleksion over de mange problemstillinger, der ligger i omgangen med de mange nye teknologier. Hvem er jeg? Er jeg primært det, min omverden og eftertid kan sammenstykke på baggrund af mine efterladte spor, eller er jeg noget egentligt værende, der slet ikke kan

indfanges af noget sprog? Eller begge dele? Filosofer som Kierkegaard, Nietzsche, Sartre og Heidegger tænkte hårdt og længe over den slags spørgsmål, og i dag kan vi svare, at de – stadig ubesvarede – måske er blevet relevante på en på overfladen ny og hidtil uset måde. Struve skriver i bogens forord: »Virkeligheden kan ikke kun forstås som den fysiske verden, men er også inkluderet i den digitale verden. For børn og unge er smartphonen, de sociale netværkssider og andre digitale medier koblet til den fysiske virkelighed – de er smeltet sammen«. Denne sammensmeltning er netop bogens omdrejningspunkt, og den påvirker ifølge forfatteren specialpædagogikken på en helt gennemgribende måde – pædagogisk, didaktisk og metodisk.

Pædagogisk betyder den nye sammensmeltning (som Kierkegaard dog også på sin vis etablerede med datidens teknologi), at børn med forfatterens ord kan blive digitalt kasteløse, hvis de ikke har færdigheder til at arbejde med digitale medier. Dertil kan de eksistentielt blive mere eller mindre identitetsløse, hvis de ikke lærer at forholde sig til den verden, det digitale formidler. På sin vis kan man betragte sammensmeltningen som et kald til en pædagogisk kamp om, hvem der egentlig er mediet; er det smartphonen, der er medie for brugeren, eller er det brugeren, der er medie for smartphonen?

Didaktisk betyder den nye situation, at den klassiske specialundervisning nødvendigvis må omdefinere sig selv og sin didaktik. Hvad der skal læres, hvordan det skal læres og hvorfor, det skal læres, er ikke længere så selvfølgelig, som det måske tidligere er blevet opfattet. Struve skriver bl.a. om det vanskeligt styrbare i at lære en bestemt teknisk færdighed som fx at skrive på maskine, bruge computerens tastatur, anvende bestemte programmer osv. Ser man tilbage på de sidste ti år, forstår man hvorfor: Konteksten flytter sig hele tiden, og

gårsdagens mestring bliver hurtigt forældet. Hvor man i gamle dage kunne nå langt i en specialpædagogisk praksis ved at arbejde med basale færdigheder og kompenserende dagligdags hjælpemidler (at læse lydret, regne på fingrene, bruge CD-ord og lommeregner), er det i dag noget mere kompliceret at svare på, hvorledes man reelt hjælper et barn med særlige behov i den digitale verden.

Metodisk betyder sammensmeltningen af det fysiske og digitale liv også en del for den praktiserende specialist. Den konkrete undervisning kan ikke meningsfuldt adskilles fra den digitale kontekst, og eksempelvis har en række forudsætninger for anvendelse af skriftsprog ændret sig markant (fx pga. udbudet af kompenserende hjælpemidler). Konkrete opgaver i forbindelse med undervisning behøver ikke nødvendigvis konstrueres med skolens fysiske rum for øje, de er der over det hele; på facebook, Twitter og alle vegne.

Ifølge Struve risikerer børn, der ikke mestrer det digitale liv som nævnt at blive kasteløse, dvs. helt udelukket fra det øvrige samfundsliv. Om sammenligningen er valid, kan bestemt diskuteres, men det kan ikke benægtes, at digitale kompetencer må stå centralt i enhver overvejelse gående på at hjælpe andre mennesker i forhold til at håndtere kravene til det moderne liv.

Specialpædagogik i en digital verden – en grundbog er opdelt i tre dele, der samlet rummer 6 kapitler. Den første del dækker overvejende en beskrivelse af den nye digitale verden, samt hvorledes vi mennesker former den og formes af den. Anden del toner mere ind på det didaktiske og specialpædagogiske, og diskuterer hvorledes vi fagligt må forholde os til udviklingen. Tredje del går mere i dybden med psykologiske vinkler på specialpædagogikken i en digital verden, og tenderer et forsøg på at formidle hele det specialpædagogiske opgavefelt på meget lidt plads. Der gives

i den forbindelse en række beskrivelser af hjernens funktionalitet, udvikling af selvet, kognitiv udvikling og diverse fejludviklinger – alt sammen relateret til en digitaliseret kontekst.

Specialpædagogik i en digital verden – en grundbog er omfattende og mangesidig i sin ambition, og på sin vis er det positivt, at så mange forskellige aspekter af det digitale vilkår inddrages. Det er herligt, at Struve forholder sig kritisk og nuanceret til pædagogiske og etiske aspekter af udviklingen, og slet ikke lægger sig ned i begejstring for den fagre nye verden. Positivt er det principielt også, at han fagligt forsøger at gå i dybden med didaktiske og psykologiske spørgsmål i relation til det digitale. Imidlertid er konsekvensen af det spredte fokus uundgåeligt, at man som læser får fornemmelse af at sidde med en bog, der vil sige det hele om det hele, hvilket som bekendt er ganske svært. Her hjælper den noget uklare brug af opdelinger og mellemrubrikker heller ikke sagen. Læses bogen fra start til slut, træder denne begrænsning meget tydeligt frem, og særligt den sidste del virker noget ufokuseret og rodet. Tilmed savnes, hvis bogen skal læses som en sammenhængende beretning, også et lidt tydeligere fokus på begrebet inklusion, som - i mindst lige så høj grad som det digitale - har vist sig definerende for specialpædagogikken i disse år. Anvendes bogen derimod som en slags håndbog, man går til og fra alt efter interesse, fremstår den i langt højere grad som intenderet; som en bog, der rummer en bred og stor viden, samt en række gode, afklarende diskussioner, om et spændende og vigtigt område.

I omgangen med det digitale er der, som Kierkegaard også ville have sagt, tale om en række valg, fx: Hvorfor bør noget gøres? Hvad bør jeg gøre? Hvordan gør jeg det? Vigtigt er det også, at vi i forsøget på at finde svar, ikke automatisk kan slutte fra »er« til »bør«. Blot fordi en teknologi markedsføres med

stor succes, er det ikke nødvendigvis godt eller ønskeligt at anvende den i enhver sammenhæng. Der er altså, meget Kierkegaardsk, tale om nogle valg - pædagogiske, didaktiske og metodiske. Relevante elementer i disse bidrager *Specialpædagogik i en digital verden – en grundbog* på mange måder til en belysning af.

Bogen bør derfor hilses velkommen som et bud - blandt mange andre - på nogle frugtbare refleksioner i den faglige debat om de mange aspekter af specialpædagogisk arbejde. En særlig velkomst skal bogen have pga. det modige forsøg på at tage særligt fat på det digitale i specialpædagogikken. Man kan - hvilket Kaj Struves reference til Kierkegaard så fornemt eksemplificerer - diskutere, hvor meget der reelt er nyt, men det ændrer ikke ved, at vi har et stort behov for at danne os nogle mere klare begreber om vor tids specialpædagogik, der jo foregår i en verden, der bl.a. rummer digitale medier.

*Brian Degn Mårtensson, lektor,
University College Sjælland*

Lisbeth Glerup og
Anders Bruhn Kristensen
Illustrationer: Tom Kristensen

Ordet rundt med Bjarne og Frida

- ordforråd og sprogtilegnelse for de 5-8 årige

*Dafolo 2014
Kr. 622,00*

I indledningen gives der en meget detaljeret brugervejledning, der på billedlig vis beskriver, hvorledes bogen skal bruges. Der lægges meget klart op til, at alle børn uanset etnisk eller socioøkonomisk baggrund skal få »ordet« i deres magt. Det handler om at give børn på 5-8 år et solidt sprogligt fundament og gøre dem til kyndige sprogbrugere.

Bogen er bygget op efter amerikansk mønster, hvor man forsøger at finde evidensbaserede metoder, som systematisk og effektivt kan lære børnene nye ord. Her skal især nævnes Beck, Kucan og McKeown.

Rent ordmæssigt fokuseres der på »mellemløbsord«. Disse ord indgår på en naturlig måde i den voksne og kyndige sprogbrugers ordforråd, hvor de er med til at uddybe og nuancere sammenhænge, og gør det muligt at begribe flere aspekter i verden omkring os. Disse ord findes i mange sammenhænge, og de lader sig forklare ved at bruge andre ord. Forståelse af mellemløbsord gør det lettere at føre en meningsfyldt dialog, gør højtlesning mere forståelig og åbner en dør op til større sociale muligheder.

»Ordet rundt med Bjarne og Frida«, er et sjovt og medrivende eventyr om 2 rotters eventyrlige oplevelser. Historien er fængslende i sig selv. Bogen er bygget op efter en fast skabelon, som der redegøres for på en utrolig grundig måde. Dette gør arbejdet med den bagvedliggende teori let for den pædagog eller lærer, der påtager sig projektet.

Bogen består af 28 kapitler + 2 repetitionskapitler, ud fra hvilke der arbejdes bevidst med tekst og fokusord. Det vil føre for vidt at gå nærmere ind i beskrivelsen af de utroligt mange forslag, der er hæftet op på hvert kapitel og dets fokusord. Men en ting er sikkert: den voksne bagvedliggende mål med at udvide den samlede børnegruppes ordforråd, bliver beskrevet på en legende og morsom måde, så her bliver læring til en legeoplevelse.

Bogen har ikoner, der refererer til Pædagogiske lærerplaner og Fælles mål, således at underviseren kan tjekke, om de kommer omkring de mål, der er opsat fra centralt hold.

Bogens tegninger virker sjove og appellerende. Der er sange, som man kan hente på nettet. Her finder jeg nogle primitive og kunstige sætninger. Sangene lever, efter min

mening, ikke op til bogens ellers meget høje standard.

Den beskrevne metode bør overføres til mange andre bøger, der læses for børn, og metoden fortjener at blive gennemgået på forældremøder i børnehaver eller i skole.

Talehørepædagogen bør læse bogen og dele ud af dens arbejdsmetoder i det daglige arbejde med børn og forældre. Her er virkelig stof til *forældre*. Lige meget om man har dansk som 1. eller 2. sprog.

Jeg har svært ved at få hænderne ned, når jeg sidder med et så gennemarbejdet materiale, der på overbevisende måde får sat fokus på, hvordan man kan understøtte og udvide børns ordforråd. For mig er bogen med dens arbejdsmetode og systematik en letlæst skattekasse fyldt med pædagogiske tiltag, der bygger på evidensbaserede metoder.

Birgitte Franck

David Mitchell

Hvad der virker i inkluderende undervisning - evidensbaserede undervisningsstrategier

*Dafolo 2014
Kr. 450,00*

Børn tilbringer rigtig mange timer på skolen. Dette skulle gerne betyde, at alle børn rent faktisk lærer det, der forventes og at de møder lærere, som anvender de bedste undervisningsstrategier. Dette er måske især vigtigt for de børn, der har læringsvanskeligheder, hvilket David Mitchell vurderer udgør 10-15%. Det er denne gruppe børn, der er i fokus i bogen, men glem ikke, at disse strategier er gode for *alle* børn.

David Mitchell er en kendt person indenfor specialundervisning og inklusion. Han gæstede Danmark for

nylig. I sin bog fokuserer han på 27 strategier for undervisning, hvor den bagvedliggende forskningsmæssige evidens - der ikke altid er let tilgængelig - er undersøgt tilbunds gående, og hvor Mitchell forsøger at tolke den på en meget brugervenlig og let tilgængelig måde, til hjælp for de lærere, der ikke giver sig i kast med teoritung forskning

Formålet med bogen er primært at hjælpe undervisere og deres samarbejdspartnere til at blive mere effektive, når de underviser elever med særlige behov, samtidig med at der bygges en bro mellem teori og praksis på en let tilgængelig måde, hvilket er lykkedes.

Mitchell beskriver sit personlige manifest ud fra en holistisk tilgang, hvor barnet er i centrum og hvor det skal mødes af lærere, der anerkender og respekterer, at mennesker er forskellige.

Bogen bygger på begrebet »evidensbaserede undervisningsstrategier«, hvilket vil sige: klart specificerede undervisningsmetoder, der ved kontrollerede forsøg har vist sig at kunne frembringe de ønskede resultater hos en afgrænset gruppe elever. Mitchell lægger sig ikke fast på, at der én metode, der duer, men i højere grad en sammen-smeltning af flere teorier.

Fra England fremgår det, at lærere, der er gode til at undervise elever med vanskeligheder, bruger et *bundt af teorier*. Det understreges, at elever med meget store vanskeligheder, har brug for signifikant anderledes undervisningsstrategier, end dem undervisere i almindelige klasser bruger. Interessant i den nuværende danske debat om inkludering.

Bogen fokuserer på en lærings- og undervisningsmodel, og neurovidenskab nævnes perifert. Dertil kommer de 27 strategier, som det ikke lader sig gøre at beskrive fyldestgørende i denne anmeldelse. Men ved at nævne nogle af dem, får du en idé om, hvad bogen fokuserer på.

- Strategi 2: Elevformidling og kammeratpåvirkning: »*Brug kammeraterne til indbyrdes undervisning og støtte*«. På den ene side en let opgave, der dog kun kommer til at fungere, hvis der planlægges omhyggeligt og med stor følsomhed. Spændende at læse om evidens i forhold til emnet.
- Strategi 3: Træning af sociale færdigheder: »*Lær eleven at interagere positivt med andre*« (*Social Skills Training*). Denne strategi burde enhver underviser fokusere på, på forskellige planer, idet der her nok mest tænkes på elever med et underskud af social kognition og empati. Også her er det givende at læse evidensberetningerne.
- Strategi 16: Teknologiske hjælpemidler: »*Forstærk elevernes muligheder og kompetencer*«. Det skurrer lidt i mine ører, når der står, at elever med hørenedsættelse har brug for høreapparat, ja hvad ellers? Og noget jeg desværre kan nikke genkendende til: at tekniske hjælpemidler ikke udnyttes fuldt ud.
- Strategi 13: Kognitiv adfærdsterapi: »*Hjælp eleverne med at ændre deres negative tænkning*«. Her findes nogle helt konkrete og let praktiserbare eksempler.
- Strategi 17: Styrket og alternativ kommunikation: »*Grib alle muligheder for at udvikle kommunikationsfærdigheder*«. Kapitlet virker meget forenklet på mig, og giver ikke den indføring, jeg finder nødvendig.
- Strategi nr. 18: Fonologisk bevidsthed og forarbejdning. Hvad angår dette emne mener jeg, at der findes meget godt materiale på dansk, der er langt mere uddybende hvad angår lege og praktiske eksempler.

Strategierne bør diskuteres i lærerteam og med skoleledelsen samt med forældre. Som konsulent må man hjælpe med at løfte de beskrevne strategi til praksis. Her er der også en udfordring, som talehørepædagogen kan påtage sig i egen praksis - hvor evidensbaseret

tilgang måske ikke er så udbredt - og dels som vejleder og samarbejdspartner.

Hvert kapitel er efterfulgt af uddybende litteraturhenvisninger. Desuden har du mulighed for at klikke ind på bogens hjemmeside, hvor du bl.a. kan selvevaluere, i hvilken udstrækning du og din skole benytter de forskellige strategier, som er beskrevet i bogen. Hvis du ikke selv er lærer (forældre måske ?) kan du i stedet vurdere en lærer eller en skole, hvis praksis du kender godt.

Jeg ser bogen som et letlæst oplagsværk, der peger på forskellige strategier, og hvordan de virker i inkluderende undervisning, samtidig med at der også påpeges risici ved de enkelte strategier.

Bogen favner over utrolig mange indfaldsvinkler, hvilket betyder, at den kan bruges som en lærebog for den studerende, som en reminder for den skolede lærer og som diskussionsoplæg for skolelederen, der i Danmark nu står med et anderledes pædagogisk ansvar end tidligere.

Det er lykkedes Mitchell at koge mængder af evidensbaserede forskningsresultater ned til hverdagsprog og med forslag til »hands on« og jordnær praksis. Ingen undskyldning for ikke at tænke sig om i sin undervisning, bruge evidensbaserede teorier og have fokus på, hvad inkluderede elever har brug for.

Men i og med, at der behandles ret mange strategier i bogen, synes jeg, at noget af bogens indhold burde støttes af uddybende danske litteraturhenvisninger efter hver strategi. Denne opfordring er hermed givet videre til forlaget.

Der er en hverdag, der kræver endnu mere dybtgående viden, end denne bog alene lægger op til. Men bogen er en super indsprøjtning til at få taget fat og få sat ord på mange problematikker, der vil styrke inklusion. Endelig er der lærerpersonligheden bag al undervisning, som er en meget væsentlig faktor, og

som ikke må underprioriteres i al den videnskabelige tilgang.

Birgitte Franck

Inger Lise Heinze
og Ida Lyndby Jensen

Stav Ung

*Dansk Psykologisk Forlag 2014
Kr. 99,00,
Lærebog, kr. 399,00 incl. moms*

Stav Ung er et hæfte med opgaver, der systematisk gennemgår ordklasser, staveregler og kommate- ring. Alle begreber bliver skrevet både på dansk og latin, hvilket er med til at gøre materialet »voksent«. Opgaverne er sat meget overskueligt op, og der er brugt konkrete teksteksempler med fotografier som illustrationer. Hvert emne tager udgangspunkt i en autentisk tekst. Til alle emnerne er der målbeskrivelse og en udførlig faglig gennemgang med eksempler, så eleverne selvstændigt kan arbejde med opgaverne, hvoraf mange har selvkontrollerende facit. Desuden er der skriveopgaver til mange af emnerne. Bagerst i hæftet er der overskuelige oversigter over grammatikken.

Lærervejledningen er meget grundig; før den egentlige gennemgang af de enkelte opgaver, er der en oversigt over ændringer i retskrivningen. Desuden er der facit til alle opgaver.

Natasha Epstein (red.)

Anders Lundberg

Stammen – en grundbog

*FSD Forlag, 2014
(3. danske udgave)
436 s., kr. 250,00 incl. moms*

Anders Lundbergs uundværlige

grundbog om stammen er nu udkommet i 3. udgave på dansk. Den er udvidet en del siden den anden udgave, hvor der bare var ændret en del sproglige og opsætningsmæssige ting. Denne udgave er baseret på den anden svenske udgave, der er redigeret og udvidet en del siden den første.

Jeg har anmeldt både den første og den anden udgave, og denne anmeldelse er stort set en kopi af anmeldelsen fra 2003, da anden udgave kom.

Bogen henvender sig primært til (audio)logopædistuderende og professionelle, men kan også med fordel læses af alle, der har lyst til at få en dybere forståelse for stammen og for vilkårene for stammende mennesker.

Bogen gennemgår teorier om stammen, bevidsthed om stammen, behandlingsformer og behandlerens rolle.

Det allervigtigste i bogen er nok den skandinaviske tilgangsvinkel, som man ofte savner i den amerikanske/engelske litteratur. Det fremgår dels af den gennemgående holdning i bogen om, at man i behandlingen tager udgangspunkt i den stammendes ønsker og behov og ikke forsøger at presse alle ind i en på forhånd fastlagt metode. Dels i opfattelsen af, at behandlingens resultater ikke altid kan måles og vejes ud fra nogle »objektive« mål om stammens hyppighed, varighed mv., men at man bør tage udgangspunkt i den stammende persons oplevelser af talelyst, kompetence, selvværd mv.

Overalt skinner Anders Lundbergs store personlige erfaring igennem og gør bogen vedkommende og troværdig.

Jeg vil varmt anbefale alle stammeinteresserede at læse bogen, enten som indføring i stammeområdet for studerende, eller som opdatering for erfarne stammebehandlere/-undervisere.

Natasha Epstein (red.)

Fagetisk udvalg er til for dig

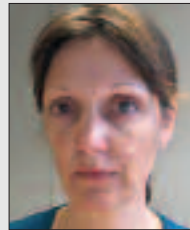
STINE LØVIND THORSEN
Audiologopæd cand.mag. Afdelingsleder for Afasi/hjerneskode, Stemmevanskeligheder og Stammen, Center for Specialundervisning for Voksne, København. Mail: stine.lovind.thorsen@gmail.com

ULLA LAHTI
Audiologopæd cand. mag. Børnelogopæd, PPR Furesø. Mail: ulah@furesoe.dk

BENT KJÆR
Pensioneret (seneste job: centerleder på Center for Rehabilitering og Specialrådgivning i Odense). Web-redaktør på www.cplo.eu og www.dths.dk. Tidligere formand for ALF. Mail: bent@kjaer.mail.dk

DORTHE HANSEN
Audiologopæd cand.mag. + phd. Adjunkt ved Syddansk Universitet, logopædi og audiologi-uddannelsen. Mail: dorthehansen@sdu.dk

På generalforsamlingen i foråret vedtog foreningens højeste myndighed et nyt sæt fagetiske retningslinjer - gældende for alle medlemmer af ALF, uanset om man arbejder i offentligt eller privat regi.

Kort tid efter nedsatte bestyrelsen Fagetisk udvalg og fastlagde følgende kommissorium:

- Løbende forslag til justering af de gældende fagetiske retningslinjer
- Løbende behandling af selvvalgte problemstillinger
- Behandling af emner på opfordring fra medlemmer
- Så vidt muligt levere indlæg til Dansk Audiologopædi om fagetiske emner

Udvalget påbegyndte sit arbejde efter sommerferien og har hermed fornøjelsen at præsentere sit første indlæg i DA.

I de allerfleste af de sager og opgaver, vi som aktive audiologopæder står over for i det daglige arbejde, er vi ikke i tvivl om, hvad der er etisk korrekt at gøre i en given situation. Men der kan være nuancer eller situationsspecifikke forhold,

der gør, at vores beslutning i sidste ende ikke er så ligetil, som vi først troede. I en travl hverdag kan vi nogle gange - i den bedste mening - komme til at overtræde de etiske grænser. Dette kan ske for hvem som helst, og det behøver ikke at være noget stort problem. Og et fejltrin kan som regel gøres godt igen, forudsat man er indstillet på at gøre det.

Det er her, foreningens fagetiske udvalg kan komme ind i billedet. Udvalgets rolle er at medvirke til at fastholde medlemmernes bevidsthed om vores fagetik; herunder at tage imod henvendelser om eventuel uetisk praksis og at give medlemmerne vejledning i fagetiske spørgsmål.

Fagetisk udvalg modtager således gerne henvendelser fra medlemmer, som spekulerer over en given problemstilling - det være sig ganske enkle såvel som mere komplekse forhold. Begrundelsen for at henvende sig kan enten være et ønske om at reflektere sammen med nogen eller et ønske om at få vurderet en etisk problemstilling.

Hvis en kollega gør noget, som man oplever er i

strid med de fagetiske retningslinjer, anbefaler ALF, at man selv tager kontakt til vedkommende for at drøfte hans/hendes faglige dispositioner (se ALF's fagetiske retningslinjer). Hvis man imidlertid har behov for at diskutere dilemmaet principielt med fagetisk udvalg, inden man selv tager kontakt til sin kollega, stiller udvalget sig gerne til rådighed for den type drøftelser. Udvalget behandler naturligvis dilemmaet med diskretion og i fortrolighed.

Henvendelser fra medlemmerne kan nogle gange føre til, at udvalget bliver gjort opmærksom på problemstillinger, som aldrig har været drøftet. Således kan udvalget få inspiration til at tage et emne op, som vi senere kan belyse i denne klumme til glæde for alle foreningens medlemmer.

Som sagt: Fagetisk udvalg er til for dig og for foreningen.

Følgende workshops

udbydes i perioden dec. 2014 – maj 2015
i Københavnsområdet:

1. Lær at trække vejret, og få fonationsrespirationen på plads!

Åndedrætsøvelser, der er gavnlige for borgere med nedsat lungekapacitet, f.eks. i forbindelse med Parkinson eller KOL.

Antal deltagere: Max. 6

Forudsætninger: Ingen. Evt. tidligere deltagere på uddannelseskurser, der endnu ikke har styr på egen talevejrtrækning

Tid: Lørdag d. 13. december 2014, kl. 10-14.30

Sted: Møllevangen 11, 3460 Birkerød

Pris: 600 kr. for ikke-medlemmer og passive medlemmer, 450 kr. for aktive medlemmer (Frokost incl.)

Tilmelding: Senest den 1/11 2014 til Åse Ørsted

2. Schlaffhorst/Andersen svingeøvelser og taletegning

Øvelser, der er tonus- og vejrtrækningsregulerende og desuden gavnlige for stregføring, flydende tale og koncentration.

Antal deltagere: Max. 6

Forudsætninger: Ingen

Tid: Lørdag d. 10. januar 2015, kl. 10-14.30

Sted: Møllevangen 11, 3460 Birkerød

Pris: 600 kr. for ikke-medlemmer og passive medlemmer, 450 kr. for aktive medlemmer (Frokost incl.)

Tilmelding: Senest d. 15/11 2014 til Åse Ørsted

3. Tekstarbejde.

Lær at udvælge arbejdstekster til logopædiske formål: Tempo, flow, rytme, pausering, intonation, distinkt artikulation etc.

Antal deltagere: Max. 6

Forudsætninger: Skal have gennemført Grundkursus og Fortsætterkursus I: STEMME

Tid: Lørdag den 14. februar 2015, kl. 10-14.30

Sted: Møllevangen 11, 3460 Birkerød

Pris: 600 kr. for ikke-medlemmer og passive medlemmer, 450 kr. for aktive medlemmer (Frokost incl.)

Tilmelding: Senest den 1/1 2015 til Åse Ørsted

4. Suggestopædisk taleundervisning kombineret med VRF

Velegnet til gruppeundervisning af borgere med dysartri.

Deltagere: Max. 6

Forudsætninger: Skal have gennemført Grundkursus

Tid: Lørdag den 18. april 2015, kl. 10-14.30

Sted: Møllevangen 11, 3460 Birkerød

Pris: 600 kr. for ikke-medlemmer og passive medlemmer, 450 kr. for aktive medlemmer (Frokost incl.)

Tilmelding: Senest den 1/2 2015 til Åse Ørsted

5. Nasaleringsøvelser a.m. Coblenzer, Forchhammer, Pahn

Antal deltagere: Max. 6

Forudsætninger: Skal have gennemført Grundkursus og Fortsætterkursus I: STEMME

Tid: Lørdag den 9. maj 2015, kl. 10-14.30

Sted: Møllevangen 11, 3460 Birkerød

Pris: 600 kr. for ikke-medlemmer og passive medlemmer, 450 kr. for aktive medlemmer

Tilmelding: Senest den 1/3 2015 til Åse Ørsted

e-mail: orsted@coblenzer.net eller:
aase.orsted@get2net.dk

Der indkaldes herved til

Ordinær generalforsamling
i
Audiologopædisk Forening

Mandag den 16. marts 2015 kl. 19.30
på
Hotel Nyborg Strand

DAGSORDEN

0. Valg af dirigent og referenter
1. Formanden aflægger bestyrelsens beretning
Kan læses på hjemmesiden senest den 9. marts 2015
2. Kassereren aflægger bestyrelsens regnskab
3. Fastsættelse af kontingent for det følgende regnskabsår
4. Forslag fra bestyrelsen og medlemmer
5. Valg af formand
6. Valg af bestyrelsesmedlemmer
7. Valg af 2 suppleanter
8. Valg af 2 kritiske revisorer
9. Evt. andre valg
10. Eventuelt

Bestyrelsen

Ad pkt. 4: Forslag fra medlemmer sendes til formanden senest den 10. januar 2015.
Følg med på www.alf.dk, hvor du kan læse bestyrelsens beretning, regnskab
samt forslag fra medlemmer og bestyrelse 1 uge inden generalforsamlingen.

Efteruddannelseskursus - Nyborg Strand 2015

Mandag 16/3				
Kl. 8.30 – 9.30	Ankomst			
Kl. 9.30 – 12.30	Søjle 1 Sproglige vanskeligheder	Søjle 2 Autisme og sprog	Søjle 3 Kommunikations- vanskeligheder hos voksne	Søjle 4 Hørevanskeligheder
	Rikke Vang Christensen: »To fluer med ét smæk - test til identifikation og karakteristik af udviklingsmæssige sprogforstyrrelser«	Ilse Noens: »Communication with individuals with autism and intellectual disability: From insight to intervention«	Jane Marshall: »Aphasia and Gesture«	Dorthe Mølgaard: »Alle taler til mig - men jeg kan ikke høre, hvad de siger«
Kl. 12.30 - 14.30	Frokostpause			
Kl. 13.30 - 14.15	Specialeforedrag - se opslag ved ALFs bureau			
Kl. 14.30 - 17.30	Søjle 1 Sproglige vanskeligheder	Søjle 2 Autisme og sprog	Søjle 3 Kommunikations- vanskeligheder hos voksne	Søjle 4 Hørevanskeligheder
	Ulrika Nettelblad: »Pragmatik - teorier, utveckling och svårigheter«	Cecilia Brynskov: »Børn med autisme. Sproglige karakteristika og logopædisk intervention«	Jane Marshall: »Technological Applications in Aphasia Therapy«	Ellen Raben Pedersen: »APD testbatteriet og taleforståelighedstests«
Kl. 18.00 - 19.00	Aftensmad			
Kl. 19.30	Generalforsamling i ALF Uddeling af legater fra Vibeke og Victor og Blochs legat og Lingvistisk Logopædisk Studielegat			
Tirsdag 17/3				
Kl. 8.30 – 9.00	Kaffe/te og 1/2 rundstykke til endagskursister			
Kl. 9.00 – 12.00	Søjle 1 Sproglige vanskeligheder	Søjle 2 Autisme og sprog	Søjle 3 Kommunikations- vanskeligheder hos voksne	Søjle 4 Hørevanskeligheder
	Victoria Joffe: »Enhancing language and communication of older children and young people with speech, language and communication needs«	Catherine Adams: »Social Communication Disorder (SCD) in children«	Sue Franklin: »Making Naming Therapy Count for People with Aphasia«	Susanne Steen Nemholt: »Tinnitus og hyperacusis hos børn og unge«
Kl. 12.00 - 14.00	Frokostpause - husk at besøge vores udstillere			
Kl. 13.00 - 14.00	Udstillerforedrag - se annoncering ved ALFs bureau			
Kl. 14.00 - 17.00	Søjle 1 Sproglige vanskeligheder	Søjle 2 Autisme og sprog	Søjle 3 Kommunikations- vanskeligheder hos voksne	Søjle 4 Hørevanskeligheder
	Eva-Kristina Salameh: »Sproglige vanskeligheder hos tosprogede børn: Vurdering og intervention«	Trine Kjær Krogh: »Bare jeg havde vidst det noget før - autisme og sprogudvikling i hjemmet«	Annette Baumgärtner: »The German aphasia study FCET2EC: background, content, results, and implications for access to health care for persons with chronic aphasia«	Anne Haven & Vibeke Rødsgaard-Mathiesen: »AVT til tiden - og i fremtiden?«
Kl. 17.00	Sandwich & afrejse			

PROGRAM

for efteruddannelseskursus på
Hotel Nyborg Strand, Østerøvej 2, 5800 Nyborg
mandag d. 16. marts til tirsdag d. 17. marts 2015

Tilmelding foregår *udelukkende* via et link til Hotel Nyborg Strand, som kommer til at ligge på hjemmesiden www.alf.dk i begyndelsen af december 2014 - hold derfor godt øje med hjemmesiden i den periode.

NB! Når du har tilmeldt dig via dette link modtager du automatisk en svarmail, med en kvittering for tilmeldingen. Af kvitteringen fremgår, hvilke foredrag du er tilmeldt.
Print kvitteringen ud og medbring den til kurset.

Programmets foredrag falder indenfor følgende temaer:

1. Sproglige vanskeligheder
2. Autisme og sprog
3. Kommunikationsvanskeligheder hos voksne
4. Hørevanskeligheder

Mandag d. 16. marts 2015

Kl. 8.30 – 9.30

Ankomst (man kan først påregne at få værelserne fra kl. 14.00)

Kl. 9.30 – 12.30

SØJLE 1: SPROGLIGE VANSKELIGHEDER

Oplæg ved:

Rikke Vang Christensen, Audiologopæd,
Ph.d, postdoc.

Titel:

»To fluer med ét smæk – test til identifikation og karakteristik af udviklingsmæssige sprogforstyrrelser«

Abstract: En grundlæggende antagelse, når vi sprogtester, er, at børn med sprogforstyrrelser opnår lave testscorer. Desværre er den antagelse ikke undersøgt systematisk for ret mange udredningsmaterialer i dansk børnelogopædi – på trods af, at det er ønskeligt med sprogtest, der har stor overensstemmelse mellem lave testscorer og (interventionskrævende) sprogvanskeligheder, så identifikationen af sprogforstyrrelser bliver så sikker som muligt. Skulle testen desuden være i stand til at karakterisere barnets vanskeligheder på bestemte områder, er det naturligvis endnu bedre, for det giver god udnyttelse af barnets og logopædens ressourcer. Opgaver med nonords- og sætningsgentagelse har i den internationale forskningslitteratur vist sig som lovende 'kliniske markører', altså opgavetyper der klart identificerer børn med (og uden) sprogforstyrrelser. I oplægget vil jeg komme ind

på karakteristika ved disse opgavetyper (fx inddragelse af svære grammatiske træk i sætningsgentagelse eller brug af lange ord med usædvanligt trykmønster i nonords-gentagelse), der kan bidrage til at forklare identifikationspotentialer på trods af, at opgaverne ligger ganske langt fra vores brug af sproget i kommunikation. Gennemgangen vil ske med udgangspunkt i sætnings- og nonords-gentagelsesopgaver udviklet i forbindelse med et forskningsprojekt ved Københavns Universitet, Language and Cognition – Perspectives from Impairment. Disse opgaver er i projektet blevet anvendt med over 150 danske børn med og uden sprogvanskeligheder, og resultaterne er lovende for opgavernes anvendelighed til både identifikation og karakteristik af bestemte vanskeligheder.

Kl. 9.30 – 12.30

SØJLE 2: AUTISME OG SPROG

Oplæg ved:

Ilse Noens, Ph.D. Gezins- en Orthopedagogiek / Parenting and Special Education & Leuven Autism Research (LAuRes)

Titel:

»Communication with individuals with autism and intellectual disability: From insight to intervention«

Abstract: Individuals with Autism Spectrum Disorder (ASD) and Intellectual Disability (ID) are especially vulnerable to develop severe communication problems, which are often associated with challenging behaviours. The central coherence theory offers insight into the specific communication problems of individuals with ASD and ID. It is crucial to understand how the individual makes sense of the world, taking the co-occurrence of ASD and ID into account. Augmentative communication is an indispensable aid to increase communicative competence, support independence and reduce stress in individuals with ASD and ID. Both assessment and intervention have to be tuned to the individual needs. In this presentation we will discuss the indication and implementation of augmentative

communication for individuals with ASD and ID.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 9.30 – 12.30

SØJLE 3: KOMMUNIKATIONSVANSKELIGHEDER HOS VOKSNE

Oplæg ved:

Jane Marshall, Professor and the Divisional Lead of Language and Communication Science at City University, London

Titel:

»Aphasia and Gesture«

Abstract: Gesture is intrinsic to human communication. It typically accompanies speech and can be used in isolation, e.g. when speech cannot be heard. There are different views about the role of gesture. It may support understanding on the part of the listener. It may also help the speaker, e.g. to access words or frame their thinking. Several research questions have been pursued relating to gesture in aphasia. One is whether gesture is resilient to aphasia. Here there is contradictory evidence, depending on the research methods used and the type of gesture that is investigated. The interpretation of findings is also problematic; since gesture impairments may be due to other stroke symptoms rather than aphasia per se (e.g. see Hoegrefe et al, 2012). A further question is whether skills with gesture can be enhanced with therapy, and, if so, whether this benefits communication. Many gesture therapy studies have now been conducted; with largely positive results (see Rose et al, 2013 for review). These have shown that gestures can be learned, e.g. as a compensatory strategy, and that treatments incorporating gesture may promote word finding. The impact of gesture therapy on everyday communication has been less explored, although Coute and colleagues (2013) offer preliminary but encouraging findings.

This presentation will review the above research questions, and will describe work that

has been conducted at City University London. It will focus on the techniques used in therapy and methods of evaluation. A case based workshop will explore clinical decision making for one client. Acknowledgements: Work reported in this presentation was funded by Stroke Association Grant TSA 2006/4.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 9.30 – 12.30

SØJLE 4: HØREVANSKELIGHEDER

Oplæg ved:

Dorthe Mølgaard, Hørekonsulent, Center for hjælpemidler og kommunikation.

Titel:

»Alle taler til mig – men jeg kan ikke høre, hvad de siger«

Abstract: Forestil dig at kunne høre lyde og sætninger fint, men hvis der er mange af dem, og de kommer hurtigere og hurtigere imod dig, væltende henover hinanden – og hjernen ikke kan afkode, hvad de alle betyder. Det er hvad

der sker for børn med auditive vanskeligheder også kaldet »Auditory Processing Disorder« (APD). Diagnosen er baseret på undersøgelser foretaget på en audiologisk afdeling suppleret med oplysninger fra forældre og pædagogisk psykologisk rådgivning (PPR). I juni 2014 blev de korte kliniske retningslinjer godkendt, hvor der er forsøgt taget højde for den differentialdiagnoseproblematik, som skal tages med i overvejelserne i forhold til udredningen. Dette betyder, at der fortsat er behov for et tværfagligt samarbejde, når et barn/voksen udredes. Oplægget vil indeholde forskellige parametre i udredning og behandling af børn med APD.

Kl.12.30 - 14.30

Frokostpause

Kl.13.30 - 14:15

Specialeforedrag

Åben adgang – tilmelding ikke nødvendig. Annoncering af specialeforedrag kan ses ved ALF's bureau...

VIBEKE OG VICTOR BLOCHS LEGAT

Hermed indkaldes ansøgninger til legatportioner til Vibeke og Victor Blochs legat

Legatets formål er at yde støtte til videnskabelig, lingvistisk uddannelse af en værende eller vordende talelærer/logopæd ved et af landets universiteter.

Legatet kan tildeles –

- a) Studenter, der efter lingvistisk eksamen ønsker at blive talelærer/logopæd
- b) Talelærere/logopæder, der ønsker at gennemføre en lingvistisk universitetsuddannelse
- c) Personer, der ønsker at foretage et videregående studium med henblik på disputats eller andet selvstændigt, videnskabeligt arbejde inden for områderne lingvistik og logopædi

Vedtægter for legatet kan ses på Audiologopædisk Forenings hjemmeside www.alf.dk

Uddeling finder sted i forbindelse med Audiologopædisk Forenings generalforsamling den 16. marts 2015 på Hotel Nyborg Strand.

Ansøgning bilagt projektbeskrivelse sendes inden den 13. februar 2015 til fondsbestyrelsen ved Bente Reimann Jensen - Nordmarksvej 3 - 4621 Gadstrup eller til formand@alf.dk

Kl. 14.30 - 17.30

SØJLE 1: SPROGLIGE VANSKELIGHEDER

Oplæg ved:

Ulrika Nettelbladt, Professor, Ph.d.

Titel:

»Pragmatik – teorier, udvikling og svårigheder«

Abstract: Föredraget bygger på boken med samma titel som ingår i serien Språkutveckling och språkstörning hos barn, del 2 (Studentlitteratur, Lund). Inledningsvis ges en kort historisk tillbakablick över hur pragmatiska svårigheter har beskrivits över tid. Därefter sätts pragmatiska svårigheter i relation till olika teorier om pragmatik. Den ena huvuddelen av föredraget redovisar forskning om pragmatisk utveckling hos barn med typisk utveckling från spädbarnsåren upp till och med skolåldern. Viktiga begrepp inom barnspråksforskning med relevans för pragmatik diskuteras också. Den andra huvuddelen av föredraget behandlar pragmatiska svårigheter hos barn, hos såväl barn med språkstörning som hos barn med andra slag av funktionsnedsättningar, främst autismspektrumtillstånd. Avslutningsvis presenteras en övergripande modell för att förstå hur pragmatiska svårigheter kan uppstå. Även pedagogiska och kliniska implikationer diskuteras. Rikhaltiga exempel på svenska och engelska kommer att ges under föredraget.

Kl. 14.30 – 17.30

SØJLE 2: AUTISME OG SPROG

Oplæg ved:

Cecilia Brynskov, ph.d.-studerende og videnskabelig assistent ved Psykologisk Institut, Aarhus Universitet, og ekstern lektor ved Audiologopædi, Københavns Universitet

Titel:

»Børn med autisme. Sproglige karakteristika og logopædisk intervention«

Abstract: Det sproglige niveau hos børn med autisme er en af de mest afgørende faktorer for børnenes udviklingsmuligheder, og samtidig er netop sproget det område, der ser ud til at være mest modtageligt for intervention. Der er derfor al mulig grund til, at logopæder beskæftiger sig med denne gruppe børn. Jeg har som en del af mit ph.d.-projekt lavet en omfattende undersøgelse af sproget hos 30 børn med autisme i alderen 4-6 år. I dette oplæg vil jeg – på baggrund af såvel mine egne data som den internationale forskningslitteratur – beskrive den enorme spredning, der ses i sproglige evner hos børnene: fra børn, der stort set intet verbalt sprog har, over børn med forskellige grader af sproglige forsinkelser og afvigelser, til børn, der alene har pragmatiske vanskeligheder. Derefter vil jeg præsentere de tre mest udbredte og anerkendte metoder til forbedring af sproget hos børn med autisme, og diskutere metodernes fordele og ulemper.

Kl. 14.30 – 17.30

SØJLE 3: KOMMUNIKATIONSVANSKELIGHEDER HOS VOKSNE

Oplæg ved:

Jane Marshall, Professor and the Divisional Lead of Language and Communication Science at City University, London

Titel:

»Technological Applications in Aphasia Therapy«

Abstract: The use of digital technology is an increasing feature of aphasia rehabilitation (van de Sandt-Koenderman, 2011). Such technologies can support the remediation of a range of language impairments, or help individuals to communicate despite those impairments. They can also enhance delivery, e.g. by offering a cost effective means of raising the therapy dose, or enabling therapy to be delivered remotely. Technological applications take two broad forms. Some tools have been developed specifically for people with aphasia, e.g. to deliver lan-

guage exercises (e.g. Palmer et al, 2012), help individuals to make more effective use of the language resources available to them (e.g. Linebarger et al, 2007), or as alternative communication aids (van de Sandt Koenderman et al, 2007). Others exploit the potential of mainstream devices to overcome aphasic impairments (e.g. see Estes and Bloom, 2011; and arguments in Brandenburg et al, 2013).

This presentation will review previous applications of bespoke and mainstream technologies in aphasia therapy. It will explore the benefits of these applications and potential barriers to their use. It will then present findings from three projects conducted at City University London. The first developed and evaluated a computer gesture therapy tool (Marshall et al, 2013). The second used a mainstream internet video conferencing technology to deliver remote naming therapy. The final project is ongoing. It has developed a virtual communication environment for people with aphasia, called Eva Park, and is evaluating the communicative and social benefits of that environment.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 14.30 – 17.30

SØJLE 4: HØREVANSKELIGHEDER

Oplæg ved:

Ellen Raben Pedersen, Ph.d.-studerende,
Mærsk Mc-Kinney Møller Institutet,
Syddansk Universitet

Titel:

»APD testbatteriet og taleforståelighedstests«

Abstract: Dette oplæg er opdelt i to dele. Den første del omhandler det danske testbatteri, som anvendes til udredning for APD (Auditory Processing Disorder). APD er, når ørerne hører fint, men hjernen ikke forstår, hvad der bliver sagt. Testbatteriet består af fire forskellige tests, som anvendes klinisk til undersøgelse for de auditive vanskeligheder, som er kendetegnende for APD. Oplægget gennemgår de fire tests; herunder hvad der testes, og hvordan testene ud-

føres. Den anden del af oplægget omhandler, hvordan man kan teste evnen til at forstå tale i støj. Når man får et høretab, oplever mange vanskeligheder med at forstå tale i støjende omgivelser. I tidens løb er der udviklet en række forskellige taleforståelighedstests til brug klinisk, i forskning samt ved udvikling af høreapparater og andet 'høre'-udstyr. Denne del af oplægget gennemgår forskellige danske tests; herunder hvordan man kan vurdere, hvor god en test er, og hvordan man tolker opnåede testresultater.

Kl. 18.00 – 19.00

Aftensmad

Kl. 19.30

Audiologopædisk Forenings ordinære generalforsamling. Se dagsorden og beretning fra formanden på hjemmesiden. Mød op på generalforsamlingen – tag del i debatten.

Uddeling af legater til ansøgere til Vibeke og Victor Blochs legat og Lingvistisk Logopædisk Studieleгат

Tirsdag d. 17. marts

Kl. 8:30 – 9:00

Kaffe/te og ½ rundstykke til endagskursister

Kl. 9.00 – 12.00

SØJLE 1: SPROGLIGE VANSKELIGHEDER

Oplæg ved:

Victoria Joffe, Division of Language and Communication Science, School of Health Sciences, City University London, UK.

Titel:

»Enhancing language and communication of older children and young people with speech, language and communication needs«

Abstract: Research into language development and disorders has routinely focused on early

preschool and primary development. However language development continues to develop throughout the adolescent period (Nippold, 2007); and a significant number of secondary school students have speech, language and communication difficulties (SLCD), which impede access to the curriculum and have a long-term impact on educational and psychosocial functioning (Clegg et al., 2005; Johnson et al., 2010). There is a growing need to investigate more closely the language and communication skills of secondary school students with SLCD and to identify evidence-based interventions with this client group.

This research addresses this gap and 1) explores the nature of language and communication difficulties in a group of secondary school students with low or below average educational attainment and 2) investigates the effectiveness of two speech and language interventions (narrative and vocabulary enrichment) in improving language and communication in this cohort of students with SLCD. A group of approximately 350, 11-year old secondary school students were identified with low average or below average scores on a national English assessment. A range of standardized language and cognitive measures were administered to profile the verbal

and non-verbal abilities of this group, and questionnaires were given to explore social and emotional functioning. The students were randomly assigned to one of four intervention groups each receiving eighteen 50-minute sessions over a 6-week period: narrative (Joffe, 2011a), vocabulary enrichment (Joffe, 2011b), combined narrative and vocabulary enrichment and a delayed control group. The intervention targeted key skills of the education curriculum and was delivered by teaching assistants.

Students who obtained low average and below average scores on an English educational test showed language impairments, with specific difficulties in expressive semantics and syntax and in idiomatic language. The paper describes the language profiles of this cohort and explores the relationship between educational achievement and language ability. The interventions were found to be effective with significant improvements made by the narrative group on narrative skills, and by the vocabulary group in vocabulary from pre- to post-intervention. The combined intervention group showed improved performance in both narrative and vocabulary skills. The presentation considers the nature of language impairment in secondary school students, and implications are drawn for appropria-

LINGVISTISK-LOGOPÆDISK STUDIELEGAT

Herved indkaldes ansøgninger om legatportioner fra Lingvistisk-Logopædisk Studielegat.

Legatets formål er først og fremmest at yde økonomisk støtte til lingvistisk og/eller audiologopædisk forskning med det sigte at forbedre undervisningen/behandlingen af børn, unge og voksne med tale-høre- eller sprogsvækkigheder.

Legatet kan søges af lingvister og audiologopæder samt personer, der ønsker at foretage et videregående studium med henblik på disputats eller andet selvstændigt videnskabeligt arbejde inden for områderne lingvistik og/eller audiologopædi.

For at kunne støtte så mange kvalificerede projekter som muligt vil legatet ikke se sig i stand til at finansiere større projekter, men kan overveje at finansiere delprojekter. I øvrigt henvises til fondets vedtægter.

Uddelingen af legatportionerne finder sted i forbindelse med Audiologopædisk Forenings generalforsamling den 16. marts 2015 på Hotel Nyborg Strand.

Ansøgninger vedlagt projektbeskrivelse og økonomisk overslag sendes til:

Per Nielsen - Randrupvej 14 - 2610 Rødovre - eller gerne pr. e-mail: pernie@csvg.kk.dk

Ansøgningsfristen udløber den 13. februar 2015.

Legatbestyrelsen

te assessment and management of this group within the education context.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 9.00 – 12.00

SØJLE 2: AUTISME OG SPROG

Oplæg ved:

Dr. Catherine Adams BSc, MSc, Ph.D.
Manchester University.

Titel:

»Social Communication Disorder (SCD) in children«

Abstract: Social Communication Disorder (SCD) in children is recognized as a persistent deficit in pragmatics and structural aspects of language in the absence of core autism. Considerable effort has been made to develop diagnostic definition of SCD yet its nature remains controversial and the overlap with autism spectrum disorder is unexplained. From a practitioner's view point there is a need for better methods of assessment and evidence to support interventions for this population. In this presentation, I will present the current picture on diagnostic and categorical arguments around the nature of SCD. Most of the talk will focus on assessment methods and how to link this to planning intervention. An evidence based intervention method (The Social Communication Intervention Programme, SCIP) will be introduced and exemplified along with details of the therapeutic content. The evidence base for intervention with children who have SCD will be discussed and directions for future research and practice will be considered.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 9.00 – 12.00

SØJLE 3: KOMMUNIKATIONSVANSKELIGHEDER HOS VOKSNE

Oplæg ved:

Sue Franklin, Professor, Department of Clinical Therapies University of Limerick

Titel:

»Making Naming Therapy Count for People with Aphasia«

Abstract: This workshop will review the evidence base for the two main types of naming therapy; facilitation and semantic feature. This will include consideration of the extent to which therapy generalises, and the number of words which can be treated. After considering the concepts of activity and participation, we will end the workshop by planning ways in which naming therapy can make a difference to the everyday life of the person with aphasia.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 9.00 – 12.00

SØJLE 4: HØREVANSKELIGHEDER

Oplæg ved:

Susanne Steen Nemholt. Ph.d. stipendiat,
Klinisk Institut, SDU, Høreklubben OUH.

Titel:

»Tinnitus og hyperacusis hos børn og unge«

Abstract: Tinnitus kan defineres som oplevelsen af lyd, der ikke kommer fra en ekstern kilde. Hyperacusis (lydoverfølsomhed) er ofte til stede i forbindelse med tinnitus. Der er ikke international konsensus om, hvordan termerne bliver defineret, hvilket betyder, at flere definitioner er i almindelig brug.

Der er nogen uenighed om omfanget af børn med tinnitus. Prævalensestimater spænder fra 3% til 58% afhængig af population, definition af tinnitus og undersøgelsesmetode. Den viden, vi

har om børn med hyperacusis, er endnu mere sparsom. Da både tinnitus- og hyperacusisområdet er præget af stor grad af kompleksitet, utilstrækkelig terminologi og definitioner, fremkommer der relativt få og forskelligartede prævalensresultater. Dette er i sig selv problematisk, og det kræver, at vi er nødt til at mane til forsigtighed, når vi fortolker epidemiologiske data. Ligeledes har vi brug for præcise skøn af prævalens for at kunne planlægge diagnostiske og interventionsmæssige tiltag. Oplægget vil fokusere på tilgængelig viden om tinnitus og hyperacusis hos børn og unge, og vil dels give en indføring i området og dels præsentere data og refleksioner fra Ph.d. projektet »Tinnitus And Hyperacusis Among Children and Adolescents in Denmark«.

Kl. 12.00 - 14.00

Frokostpause

– husk at besøge vores udstillere

Kl. 13.00 – 13.45

Udstillerforedrag

Annonceres ved ALFs bureau.

Åben adgang – tilmelding ikke nødvendig

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 1: SPROGLIGE VANSKELIGHEDER

Oplæg ved:

Eva-Kristina Salameh, Leg. logoped, med dr.

Titel:

»Sproglige vanskeligheder hos tosprogede børn: Vurdering og intervention«

Abstract: Många barn har idag både ett modersmål och ett andraspråk. De flesta barn tillägnar sig sitt andraspråk utan större problem, men inte alla. En möjlig orsak är att vissa barn har en språkstörning. En språkstörning påverkar utvecklingen av både barnets modersmål och andraspråk, och barnets båda språk måste därför bedömas. Normalitet är ett begrepp som är svårt att definiera för språkutvecklingen hos

enspråkiga barn, och än svårare för flerspråkiga barn. Många barn lever i miljöer där det ibland inte finns tillgång till jämnåriga enspråkiga svensktalande kamrater, och inte alltid heller på modersmålet. Det är därför viktigt att ta hänsyn till detta så att barnen inte bedöms ha en språkstörning när de i själva verket kanske utvecklas så bra de kan utifrån de språkliga och sociala villkor de lever i. Olika kulturer också har sina definitioner av vad som är en störning och likaså exempel på botemedel för den. Graden av ackulturation hos familjen, dvs de ändringar som gjorts i den ursprungliga kulturen genom en kontinuerlig kontakt en annan kultur, spelar en stor roll för utfallet av de insatser som görs.

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 2: AUTISME OG SPROG

Oplæg ved:

Trine Kjær Krogh, Konsulent

Titel:

»Bare jeg havde vidst det noget før - autisme og sprogudvikling i hjemmet«

Abstract: Når et barn får stillet diagnosen autisme, er det ofte psykologfagligheden, som er dominerende i rådgivningen. Forældre lærer, at børnene kan have en gentagelsespræget adfærd, papegøjelignende træk i sproget mv., og man lærer at tilpasse sin kommunikation til børnenes situation. Som mor til en dreng med autisme har jeg savnet bevidsthed om, hvordan jeg kunne styrke min søns sprog og udvide hans forståelse af omverdenen, fx hvordan kan vi udnytte og tolke repetitiv sproglig adfærd i en meningsfuld kommunikativ ramme, således at vores kommunikation kunne styrke og udvikle hans sprog og ikke bare fastholde ham i tidlige sproglige udviklingsfaser. Jeg ville i dag ønske, at jeg havde haft adgang til løbende logopædisk rådgivning. I mit oplæg vil jeg fokusere på semantiske og pragmatiske udviklingstræk i sproget hos børn med autisme, med udgangspunkt i Ulrika Nettelbladts arbejde. Desuden vil jeg diskutere hvilke sprogunderstøttende indsatser, forældre kan have glæde af at blive rådgivet i,

for at styrke barnets sprog allerede i de tidlige år, med udgangspunkt i Hanen-programmet med særlig fokus på begrebet »Talkability«. Oplægget har til hensigt at skabe refleksion over, hvordan logopædernes faglighed med fordel kan komme i spil i højere grad i forhold til børn med autisme i hjemmet, i skolen og i dagtilbud.

Kl. 14.00 – 17.00

**SØJLE 3:
KOMMUNIKATIONSVANSKELIGHEDER
HOS VOKSNE**

Oplæg ved:

Annette Baumgärtner, Ph.D. Hochschule Fresenius (Hamburg)

Titel:

»The German aphasia study FCET2EC: background, content, results, and implications for access to health care for persons with chronic aphasia«

Abstract: Aphasia treatment studies with smaller numbers of participants indicate that treatment intensity (i.e., ≥ 5 hours of SLT per week) is a key predictor of SLT (speech language therapy) outcome. However, the scientific evidence to support the efficacy of SLT is unsatisfactory to date, because of the lack of randomized controlled trials (RCT), particularly with respect to chronic aphasia (lasting for > 6 months after the initial stroke). This has contributed to the fact that German health insurances have become increasingly reluctant to pay for the costs of aphasia therapy for persons with chronic aphasia. For this reason, a consortium of aphasia researchers has initiated a multicentre RCT study to examine whether intensive aphasia therapy leads to an improvement in functional communication of persons with chronic aphasia. This study, which is funded by the German Federal Ministry of Education and Research, has recruited 156 persons with aphasia (pwa). Participants received individualized integrative aphasia therapy for at least 10 hours per week over the course of three weeks. Therapists were trained in the use of a treatment manual which contained

a selection of language systematic as well as communicative-pragmatic exercises that are routinely provided in routine in- and outpatient clinical settings, as well as treatment evaluation screenings.

The lecture will start by presenting the current health care situation for pwa in Germany and the rationale for the study. Next, some key aspects of the trial will be discussed, such as inclusion criteria, trial design, and the group of participants. The lecture will then introduce the treatment manual (including the screenings performed to identify the focus of the language impairment, information about the content of the therapy and a presentation of the treatment evaluation forms, and logistic aspects of the intensive treatment). A final part of the lecture will present the findings, and discuss the implications of the study for improving access to speech language pathology services for persons with chronic aphasia.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 4: HØREVANSKELIGHEDER

Oplæg ved:

Anne Haven og Vibeke Rødsgaard-Mathiesen, Talehørerekonsulenter

Titel:

»AVT til tiden - og i fremtiden?«

Abstract: Med udgangspunkt i Mikkels historie vil vi i fællesskab med deltagerne se på vigtigheden af at omsætte AVT-principperne til daglig praksis. Vi vil ud fra film, fortælling og interview med Mikkel og hans mor fremhæve centrale nedslag i Mikkels høreliv og gennem disse grundlæggende eksempler se på, hvordan AVT tænkningen i dag gennemsyrrer familiens hverdagsliv. Hvis målet er AVT-forældre - hvilke krav stiller det så til os som professionelle?

Kl. 17.00

Sandwich & afrejse...

PRISLISTE

for 2015

	Medlemmer af ALF	Ikke-medlemmer
Hele kursuspakken* (i enkeltværelse)	3.800 kr.	4.800 kr.
Hele kursuspakken (i delt dobbeltværelse)	3.200 kr.	4.200 kr.
Dagskursist** (mandag)	1.200 kr.	2.000 kr.
Dagskursist (tirsdag)	1.200 kr.	2.000 kr.
Dagskursist (begge dage)	2.200 kr.	3.600 kr.

*Hele kursuspakken inkluderer, kursusafgift, værelse, alle måltider, isvand, kaffe/the & kage/frugt.

**Dagskursus inkluderer, kursusafgift, frokost, isvand, kaffe/the & kage/frugt.

VIGTIGT!

Ved annullering af tilmelding efter 1. februar 2015 betales et gebyr på 1.000 kr.

Ved annullering af tilmelding efter 1. marts 2015 refunderes indbetalt kursusafgift ikke

Ved overdragelse af en plads, fra et ALF-medlem til et *Ikke*-medlem - betales differencen mellem de to priser

CPLOL-møde i Lederhosen und Dirndl

d. 18. og 19. oktober i München, Tyskland

Oktoberfesten var overstået og turisterne taget hjem. Vi var heldige med vejret. Efteråret i Bayern har været lige så regnfuldt som det danske, men denne weekend var regnen stoppet, vinden havde lagt sig, og temperaturen havde sneget sig op omkring 20 grader. Så når vi kiggede ud af vinduerne i løbet af det 9 timer lange møde om lørdagen, var udsigten god.

METTE THOMSEN
Cand.mag. i audiologopædi. Lektor
ved professionshøjskolen UCC
Næstformand og webmaster i ALF

MARIA RØNLEV
Cand. Mag. Stud. i audiologopædi.
Bestyrelsesmedlem i FUA

Generel information om logopædiske tilstande i EU

Den tyske logopædforening, Deutscher Bundesverband für Logopädie (DBL)s formand, som desværre hverken Maria eller Mette fangede navnet på, bød alle delegaterne velkommen i München. Hun beklagede, at de tyske lokomotivførere havde valgt at strejke netop denne weekend, men DBL var meget effektiv og hjælpsom til at arrangere alternativ transport, hvis det skulle blive nødvendigt.

Dernæst bød CPLOL's præsident, Michèle Kaufmann-Meyer, velkommen og kickstartede weekendens arbejdsmøde. Michelle informerede fra CPLOL's bestyrelse, herunder bl.a. deltagelse i et forsknings- og innovationsprojekt ved Horizon 2020 kaldet Hearwell. Det er et fuldt finansieret EU-projekt, der har til formål at redegøre for de mest effektive metoder til screening. CPLOL's deltagelse fokuserer på at redegøre for sprog- og talescreening i EU. Projektet iværksættes marts 2015 og løber over 24 måneder. CPLOL's bestyrelse er repræsenteret i projektets arbejdsgruppe, og de vil holde delegaterne underrettet om arbejdet løbende.

CPLOL's generalsekretær, Ulrika Guldstrand, informerede om CPLOL's »Code of Patronage«. Der er tale om en støtteerklæring fra CPLOL's side, til støtte af events som konferencer, seminarer etc. Som for eksempel til brug af CPLOL's logo.

Næstformand og leder af »Recognition«, som søger at udbrede kendskab til og synligheden af vores profession, Raphaella Citro kunne derefter berette, at CPLOL har fået afslag på at blive anerkendt som en NGO, men agter at ansøge igen. CEPLIS, hvor CPLOL siden sidste forår har været observerende medlem, vil bistå CPLOL i denne proces.

Education (Uddannelse)

Endelig kom vi til arbejdet i grupperne. Maria mødtes med sin arbejdsgruppe »Biennial Statistics« for at klargøre spørgeskemaundersøgelsen. Gruppelederen Ana Tavares har designet en hjemmeside, hvor alle kan gå ind og få oplysninger og levere deres svar. Den hedder www.biennialstatistics.com og er meget flot sat op. Vicepræsident Maria Vlassopoulos foreslog, at vi lavede en poster til kongressen. Dagen gik

med at formulere mails til udsending og lave en detaljeret arbejdsplan for de kommende opgaver.

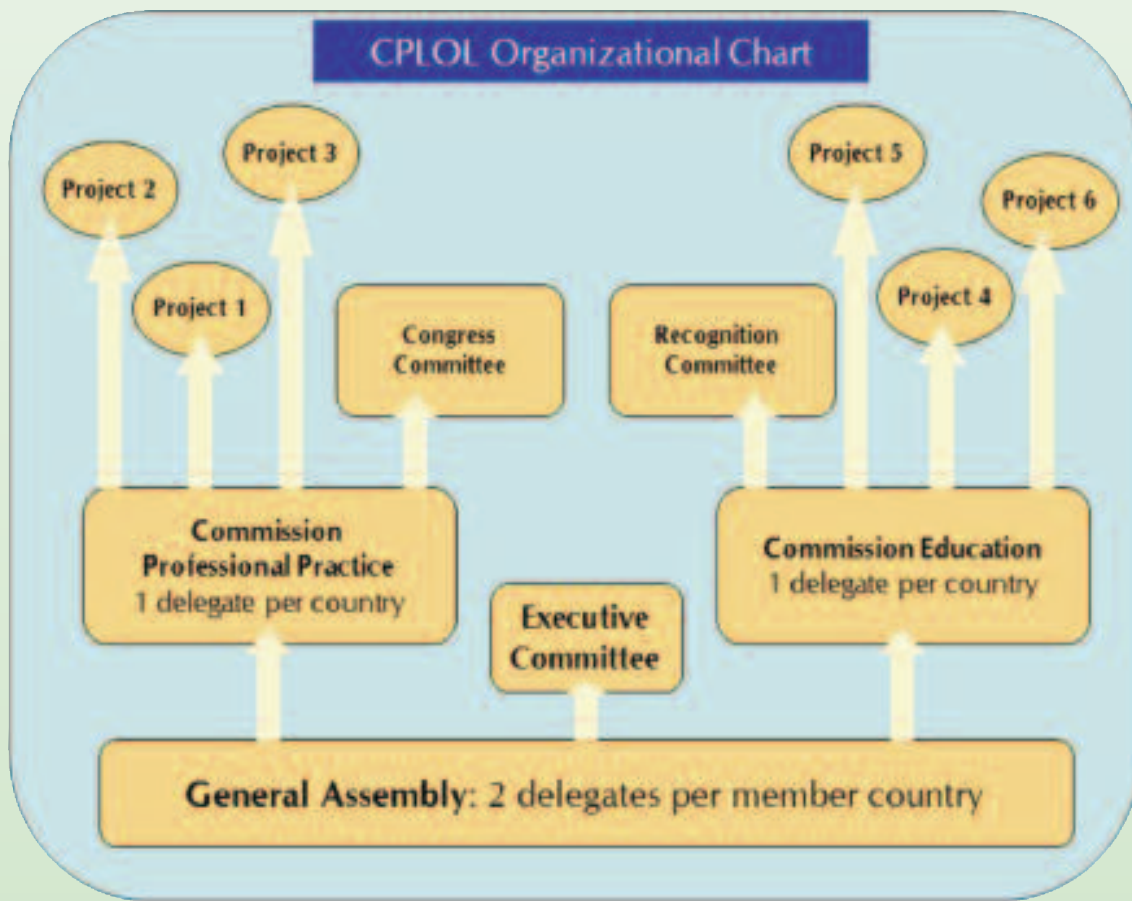
Professional Practice (Professionel Praksis)

Mette deltager i arbejdsgruppen »Professional Practice«. Hver gang starter med en gennemgang af aktiviteter i medlemslandene, der kan være af fag-faglig eller fagpolitisk karakter. Gennemgående er det en problematik i mange lande, at logopæderne føler sig truet som profession, og flere lande har bedt CPOLO om støttebreve i arbejdet med at udarbejde autorisation.

Desuden har arbejdet i gruppen fokuseret en del på delprojekter omhandlende det tværfaglige arbejde med børn med flere sprog; hvem tager ansvar, og hvordan kan flere sprog påvirke eller berige logopædens arbejde.

En oversigt over elektroniske og online værktøjer, som logopæden kan anvende i sit arbejde, er ved at blive udarbejdet. Jeg henviste til vores egen danske Maria Grundtvig, som jo nærmest har lavet arbejdet for gruppen allerede.

I begge kommissioner blev der diskuteret sprogkrav til logopæden. Island medbragte en problematik omkring en politisk godkendelse til at arbejde som logopæd i Island uden at kunne tale Islandsk. Som logopæder virker dette næsten umuligt. Hvordan vil man arbejde som logopæd, i et land, hvor man slet ikke taler sproget? Alligevel kunne flere lande genkende problematikken ift. logopæder, som ikke talte »undervisningssproget« godt nok – og hvem skal bestemme, hvad der er »godt nok«. Der blev spurgt ind til, hvorvidt CEPLIS (CEPLIS = European Council of the Liberal Professions) har standarder mht.

CPOLO = Comité Permanent de Liaison des Orthophonistes-Logopèdes de l'UE
(EU's komite for tale-høre-sprogspædagoger/logopæder)

sproglige evner hos udlændinge, der vil praktisere logopædi. CEPLIS har en sprogtest til disse. Derudover spurgte Schweiz til, hvorvidt CEPLIS har standarder for, hvordan hygiejnen skal være i klinikken med særligt henblik på stemmeområdet. Raphaella Citro sender et brev fra CEPLIS om sprogstandard og fx enheder i professionen til delegaterne.

CPLOL's konference i 2015

– »Open the doors to communication«

CPLOL's næste konference afholdes i Firenze d. 8.-9. maj 2015. Deadline for abstracts er udskudt til d. 23. november, så det kan nås endnu. Hjemmesiden for kongressen opdateres dagligt, så kig på den. Priserne til kongressen er 350€ (140€ for studerende). Husk, at du kan deltage i en konkurrence om at deltage gratis i konferencen på www.cplol.eu.

Konferencens faglige emner I 2015 bliver:

- Børns sprog og ikke-sproglige vanskeligheder
- Erhvervede vanskeligheder med sprog, tale og synkeproblemer (Dysfagi) hos voksne og ældre
- Oplæg fra CPLOL's arbejdsgrupper med focus på »Education« og »Professional Practice«.

Nyhedsbrev

CPLOL's præsident, Michèle Kaufmann-Meyer, fortalte glad, at hun havde haft samtaler med logopæder ude i Europa, der havde refereret til CPLOL's nyhedsbrev og havde fremhævet, hvor lækkert det var at have mulighed for at følge vores profession og gruppernes arbejde. Så snart det er skrevet færdigt, kan du finde det på ALF's hjemmeside.

Også tid til lidt fornøjelse

Lørdag aften mødtes hele CPLOL ved Marienplatz i Münchens gamle bydel og spiste på verdens største værtshus Restaurant Hofbräuhaus. Her var der ægte bayersk stemning med traditionel musik med tuba og harmonika, armkrog, store fadøl og enorme mængder helstegt pattegris. Vi kan desuden berette, at hovedet på en helstegt pattegris kan anvendes til at vise medfølgende kærester og ægtemænd, hvor epiglottis og larynx forefindes...

ALF's bestyrelse

Formand:

Bente Reimann Jensen
Nordmarksvej 3, 4621 Gadstrup
Tlf. 5150 5815
Email: formand@alf.dk

Næstformand og webmaster:

Mette Thomsen, København S
Email: webmaster@alf.dk

Kasserer:

Helle Iben Bylander
Tjærebyvej 25, 4000 Roskilde
Tlf. 2180 3463

Medlemmers indmeldelse, udmeldelse, adresseændring, kontingentspørgsmål, kursusbetaling etc. varetages af Lone Aabye post@alf.dk

Formand for kursusudvalget:

Jane Sonne
Katrinedalsvej 45c
2720 Vanløse
Tlf: 6126 7425
jane.sonne@gmail.com

Tovholder for de regionale kurser:

Kirsten Skjødt
Rypevænget 258
2980 Kokkedal
Tlf: 22719212
kirsten56@msn.com

Anette Søndergaard Ulriksen
Østervej 40,
2750 Ballerup
Tlf: 61686081
anetteu@gmail.com

Sekretær:

Sarah Mengal, 2730 Herlev

Suppleanter:

Jakob Stenz
Mette Henriksen

Returadresse: Postboks 34, 4130 Viby Sj.

Indhold

3	LEDER
4	<i>Holger Juul</i> : Testning af skriftsproglige færdigheder hos voksne med høretab
15	<i>Maja Højbjerg Horn</i> : Afasiundervisning i logopædisk praksis
23	ANMELDELSER
27	MEDLEMS-NYT

Forsiden: Tegnet for »Ord«. Udlånt fra CFD.

DANSK AUDIOLOGOPÆDI

50. årgang • December 2014 • Nr. 4

Fagblad for tale-, høre- og læsepædagoger. Udgives af Audiologopædisk Forening

Redaktør (ansv.): Natasha Epstein, Årslev Engvej 1, Sønderup, 4200 Slagelse.
Tlf. 2876 4727. E-mail: ne@csu-slagelse.dk

Redaktionsmedl.: Birthe Høier, Hjarupvej 17, 6200 Aabenraa. Tlf. 2332 9203
Anne Francis Berg, Munkevænget 21, 4300 Holbæk. Tlf. 5944 0307

Sats & tryk: AMH GRAFISK, 6823 Ansager

DANSK AUDIOLOGOPÆDI udkommer fire gange årligt - i marts, juni, september/oktober og december.
Manuskripter skal være redaktionen i hænde senest hhv. 1/2, 1/5, 15/8 og 1/11. Manuskriptvejl. på www.alf.dk

Priser pr. 1.10.2007: Institutionsabonnement: kr. 500,-. Privat abonnement: kr. 350,-.
Abonnement i udlandet: kr. 500,-. Løssalg: kr. 100,- pr. nr.

Annoncepriser pr. 1.9.2013, excl. moms: Omslagets s. 2: 5650,-. 1/1 side: 5350,-. 1/2 side: 3100,-.
Ved annoncering i samtlige numre i en årgang gives en rabat på 10%.

Annoncestyr.: 1/1 side til kant (3 mm besk.) 210x280 mm. 1/1 side 170x242 mm. 1/2 side 170x121 mm.

Oplag: 1300. © Forfatteren og Audiologopædisk Forening.

Synspunkter i artikler og indlæg deles ikke nødvendigvis af bestyrelse og redaktion.
Eftertryk - også i uddrag - kun med forfatterens og redaktionens skriftlige tilladelse.

Abonnement m.v.

ALF
Postboks 34
4130 Viby Sj.
post@alf.dk

Audiologopædisk Forening

v/ formand Bente Reimann Jensen
Nordmarksvej 3
4621 Gadstrup
Tlf. 5150 5815
Email: formand@alf.dk

ISSN 0105-7200